

**ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ
ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ -
ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΚΑΙ
ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ:

*Διαφυλικές Διαστάσεις του Φαινομένου της Βίας: η
περίπτωση της ενδοοικογενειακής βίας*

**ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ ΣΩΤΗΡΗΣ
Α.Μ. 13113**

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ: ΙΩΑΝΝΑ ΓΟΥΣΕΤΗ

Μεσολόγγι

2010

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή.....σελ. 3

Κεφάλαιο 1

Νομοθετικό Πλαίσιο Αντιμετώπισης της Ενδοοικογενειακής Βίας.....σελ.5

Κεφάλαιο 2

Ερμηνείες και Αιτιολογικές Προσεγγίσεις της Ενδοοικογενειακής Βίας.....σελ.9

Κεφάλαιο 3

Έρευνες για την Ενδοοικογενειακή Βία στην Ελλάδα και την Ευρώπη.....σελ.12

Επίλογος.....σελ.39

Βιβλιογραφία.....σελ.42

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η έννοια της ενδοοικογενειακής βίας προκειμένου να οριστεί επαρκώς θα πρέπει αρχικά να προσδιοριστούν οι όροι από τους οποίους αποτελείται. Η βία εν προκειμένω μπορεί να είναι λεκτικής, σωματικής ή συναισθηματικής μορφής, συμπεριλαμβανομένου του εξαναγκασμού και της παραμέλησης, και ανεξάρτητα από το αν η χρήση της συμβαίνει συχνά ή ελάχιστες φορές (Αρτινοπούλου, 2006, σ. 3). Παράλληλα, ο όρος οικογένεια αναφέρεται όχι μόνο στην πυρηνική οικογένεια αλλά σε μια διευρυμένη μορφή οικογένειας (Τσουραμάνης, 2003, σ. 58).

Ειδικότερα, η σωματική βία μπορεί να εκτείνεται από ένα απλό χαστούκι στο πρόσωπο, ένα σοβαρό τραύμα έως και την ανθρωποκτονία. Ψυχολογική βία μπορεί να είναι η προσπάθεια ταπείνωσης κάποιου ή ακόμη και η βλάβη που μπορεί κάποιος να υποστεί ψυχικά από κάποιον άλλο. Η λεκτική βία μπορεί να είναι κάποιες απλές φωνές έως σοβαρές απειλές κατά του θύματος. Ο σεξουαλικός εξαναγκασμός αφορά στην υποχρέωση του θύματος να έλθει σε σεξουαλική επαφή με το δράστη χωρίς το ίδιο να το επιθυμεί, ενώ η παραμέληση αφορά στην αποστέρηση του θύματος από βασικά του δικαιώματα, όπως για παράδειγμα η απαγόρευση της ελευθερίας του, η στέρηση εκπαίδευσης, φροντίδας, ιατρικής περίθαλψης ή η οικονομική στέρηση (Αρτινοπούλου, 2006, σ. 6).

Η ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών δεν αποτελεί σύγχρονο φαινόμενο, αντίθετα είναι κοινώς αποδεκτό σήμερα πως πρόκειται για φαινόμενο με διαχρονικό και διαπολιτισμικό χαρακτήρα, δεδομένων βέβαια των ιστορικών και τοπικών ιδιαιτεροτήτων που το χαρακτηρίζουν. Ωστόσο, παλαιότερα ο όρος ενδοοικογενειακή βία ταυτιζόταν εννοιολογικά με τη σωματική βία του άνδρα ενάντια στη γυναίκα, παραγνωρίζοντας έτσι κάποιες άλλες μορφές κακοποίησης που συνιστούν επίσης όψεις της ενδοοικογενειακής βίας. Στο πλαίσιο αυτό, η μελέτη της βίας επικεντρωνόταν σε δύο τύπους, τη φυσική βία η οποία αφορά στην πρόθεση πρόκλησης σωματικού πόνου σε κάποιο άτομο και την καταχρηστική βία η οποία αφορά στον κίνδυνο πρόκλησης σοβαρού τραυματισμού του ατόμου που πλήττεται (Αρτινοπούλου, 2006, σ. 4).

Στο πλαίσιο της σύγχρονης μελέτης του φαινομένου, ως ενδοοικογενειακή βία θεωρείται η στέρηση βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, οι συνέπειες της οποίας αντανακλώνται σε οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο. Έτσι, υποστηρίζεται πως η ενδοοικογενειακή βία επηρεάζει εκτός από το θύμα και άλλα μέλη της οικογένειας, συμβάλλει στον κοινωνικό αποκλεισμό του θύματος, ενώ μια εκ των βασικών συνεπειών του φαινομένου σε μακρο-επίπεδο αφορά στο οικονομικό κόστος της αντιμετώπισής του.

Η μελέτη και ανάλυση του ζητήματος της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών εν προκειμένω θα διενεργηθεί σε τρία επίπεδα. Συγκεκριμένα, θα αναπτυχθεί η θεώρηση του φαινομένου σε νομοθετικό, θεωρητικό και ερευνητικό επίπεδο, τόσο στη χώρα μας όσο και διεθνώς. Περιληπτικά, στο πρώτο κεφάλαιο αναπτύσσεται το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο για την ενδοοικογενειακή βία στην Ελλάδα, στο δεύτερο κεφάλαιο διενεργείται αναφορά και σχολιασμός των υφιστάμενων ερμηνευτικών προσεγγίσεων του φαινομένου και τέλος στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζονται και σχολιάζονται τα ερευνητικά δεδομένα επί του θέματος, προερχόμενα τόσο από τη διεθνή όσο και από την εγχώρια ερευνητική εμπειρία. Δεδομένου ότι η παρούσα μελέτη διενεργήθηκε μέσω της μεθόδου της βιβλιογραφικής έρευνας, τα προαναφερθέντα σημεία ανάπτυξης θεωρούνται ως αναγκαία προκειμένου να διαμορφωθεί μια σφαιρική προσέγγιση και στο μέτρο του δυνατού μια σε βάθος κατανόηση της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΗΣ ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΒΙΑΣ

Σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες, όπως είναι για παράδειγμα η Δανία και η Σουηδία, έχουν γίνει σημαντικά βήματα αναφορικά με τη νομοθετική αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας ως εγκλήματος (Αρτινοπούλου, 2006, σ. 78). Στην Ελλάδα, ωστόσο, οι ρυθμοί αυτοί υπήρξαν βραδύτεροι, αν και σήμερα γίνονται σημαντικές προσπάθειες για να ρυθμιστεί επαρκέστερα το αδίκημα της ενδοοικογενειακής βίας σε νομοθετικό επίπεδο.

Ειδικότερα, αναφορικά με την ποινική αντιμετώπιση μιας εκ των πιο ακραίων μορφών βίας στο πλαίσιο του γάμου, της σεξουαλικής βίας, αξίζει να σημειωθεί πως δεν ενέπιπτε μέχρι πρότινος στην αντικειμενική υπόσταση του βιασμού, αφού ο βιασμός κατά το άρθρο 336 του Ποινικού Κώδικα απαιτεί εξώγαμη συνουσία (Ζημιανίτης, 2005, σ. 285). Όπως σημειώνεται, βιασμός τελείται σε βάρος έγγαμου προσώπου, όχι όμως και από τον ή την σύζυγό του ειδικά με τη μορφή συνουσίας, αφού το άρθρο 336 καλύπτει μόνο τον εξαναγκασμό σε εξώγαμη συνουσία. Η εν λόγω επισήμανση του νομοθέτη βασίζεται στο σκεπτικό πως το δικαίωμα επιλογής ερωτικού συντρόφου ασκήθηκε με τη σύναψη του γάμου, στο ουσιαστικό περιεχόμενο του οποίου περιλαμβάνεται και η γενετήσια σχέση, και για αυτό θα ήταν υπερβολικό να θεωρηθεί ότι ο εξαναγκασμός προσβάλλει ειδικά τη γενετήσια ελευθερία του συζύγου που εξαναγκάστηκε. Ωστόσο, αυτό δε σημαίνει ότι ο εξαναγκασμός σε συνουσία στο γάμο είναι πράξη νόμιμη, εφόσον η πράξη δεν παύει να αποτελεί προσβολή της προσωπικής ελευθερίας, ακριβώς γιατί θίγει το αναφαίρετο δικαίωμα κάθε συζύγου για ελεύθερη επιλογή του χρόνου της σεξουαλικής επαφής και συνιστά το αδίκημα της παράνομης βίας κατά το άρθρο 330 του Ποινικού Κώδικα (Ζημιανίτης, 2005, σ. 282).

Στις 25/11/2004 οι γυναίκες βουλευτές όλων των κομμάτων ψήφισαν νόμο σύμφωνα με τον οποίο η ενδοοικογενειακή βία θεωρείται έγκλημα. Στο εν λόγω πλαίσιο του

νόμου 3500/06, προβλέπονται μεταξύ άλλων τα εξής: το άτομο που υπέστη ψυχολογική ή σωματική βία έχει το δικαίωμα να απευθυνθεί στον εισαγγελέα και αν αποδειχθεί πως όντως του έχει ασκηθεί βία ο υπαίτιος της πράξης υποχρεούται να εγκαταλείψει την οικία, ενώ το δικαστήριο καλείται να αποφασίσει για την επιμέλεια των παιδιών ή την μετοίκιση, στο άτομο που υπέστη βία δίνεται αποζημίωση από την πολιτεία για σωματική βλάβη την οποία εν συνεχεία η πολιτεία θα λάβει από το δράστη, ο οποίος είναι υποχρεωμένος να την καταβάλλει σύμφωνα με το νόμο περί Δημοσίων Εσόδων (Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, αρ.φ. 232, 2006).

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με πόρισμα της ειδικής ομάδας εργασίας της Γενικής Γραμματείας Ισότητας για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας σχετικά με την ποινική αντιμετώπιση, προτείνεται η ποινική διαμεσολάβηση μεταξύ δράστη και θύματος από ειδικό εισαγγελέα ο οποίος μετά την καταγγελία του θύματος θα εξετάζει κάθε προτεινόμενο μάρτυρα, θα διατάσσει τη διενέργεια πραγματογνωμοσύνης, προκειμένου να ερευνηθεί η βασιμότητα της καταγγελίας, θα καλεί για εξέταση τον φερόμενο ως δράστη (Κρομμύδας, 2005, σ. 9).

Πιο αναλυτικά, ως κεντρικοί στόχοι του νέου νομοσχεδίου για την ενδοοικογενειακή βία τίθενται οι ακόλουθοι:

- η προστασία της αξιοπρέπειας και της ελευθερίας του ατόμου εντός της οικογένειας,
- η προστασία της γυναίκας, καθώς αυτήν κυρίως πλήττει η ενδοοικογενειακή βία, λειτουργώντας σαν τροχοπέδη στη σωστή ανάπτυξη της προσωπικότητας,
- η ύπαρξη ενός σωστού οικογενειακού περιβάλλοντος,
- η προστασία της υγείας (σωματικής και ψυχικής) των παιδιών (Μηλιώνη, 2009, σ. 488).

Μεταξύ των καινοτομιών που περιλαμβάνονται στην εν λόγω νομοθετική μεταρρύθμιση, αξίζει να σημειωθούν οι ακόλουθες :

- τόσο ο δράστης όσο και το θύμα δύνανται να παρευρεθούν ενώπιον του εισαγγελέα, μαζί με ψυχολόγους, κοινωνικούς λειτουργούς και άλλους ειδικούς, προκειμένου να βρουν λύσεις σχετικά με την αποκατάσταση της αρμονικής συμβίωσης και την αποφυγή του χωρισμού,
- ο εξαναγκασμός σε ερωτική πράξη πλέον θεωρείται ως έγκλημα ενδοοικογενειακής βίας, αν δεν υπάρχει ελεύθερη βούληση και από τα δύο άτομα,
- η σωματική βία σε βάρος ανηλίκων με σκοπό τη συμμόρφωσή τους απαγορεύεται πλέον ρητά,
- εκ παραλλήλου με τη μοιχεία και τη διγαμία, η ενδοοικογενειακή βία αποτελεί τεκμήριο κλονισμού του γάμου (Μηλιώνη, 2009, σσ. 490-491).

Σε ό,τι αφορά στις προβλεπόμενες από προαναφερθέν νομοθετικό πλαίσιο κυρώσεις αξίζει να επισημανθούν τα εξής:

- με φυλάκιση ενός έτους τιμωρείται η απλή σωματική βλάβη,
- η βαριά σωματική βλάβη τιμωρείται με φυλάκιση δύο ετών και παραπάνω,
- αν επακολογήσει βαριά πάθηση νοητική ή σωματική, η ποινή μπορεί να είναι έως και δέκα έτη,
- με ιδιαίτερη αυστηρότητα αντιμετωπίζονται οι πράξεις ενδοοικογενειακής βίας εις βάρος εγκύου, καθώς και σε βάρος ατόμου που αδυνατεί για σωματικούς και άλλους λόγους να υπερασπιστεί τον εαυτό του (Μηλιώνη, 2009, σ. 492).

Ο νόμος 3500/06 περιλαμβάνει ρυθμίσεις και για τη στήριξη, προστασία και φροντίδα της γυναίκας-θύματος ενδοοικογενειακής βίας, τόσο ηθικού όσο και υλικού χαρακτήρα (Μηλιώνη, 2009, σσ. 500-501). Στο πλαίσιο αυτό, αξίζει να σημειωθούν τα ακόλουθα:

- όταν διαπιστώνεται σωματική κακοποίηση, οι καθηγητές και δασκάλοι των σχολείων ενθαρρύνονται να ενημερώνουν σχετικά τις εισαγγελικές και αστυνομικές αρχές,
- προβλέπεται η αυτεπάγγελτη ποινική δίωξη του δράστη και η υποχρεωτική εφαρμογή της αυτόφορης διαδικασίας, αν δεν τελεσφορήσει η ποινική διαμεσολάβηση, κατά την οποία ο δράστης καλείται δεσμευτικά να

άρει ή να αποκαταστήσει τις συνέπειες της πράξης του και να παρακολουθήσει ειδικό συμβουλευτικό πρόγραμμα,

- το δικαστήριο μπορεί να θέσει περιοριστικούς όρους, όπως για παράδειγμα την απαγόρευση διαμονής του δράστη στην οικία του, προκειμένου να προστατευθούν τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας,
- τα στοιχεία του θύματος και του δράστη απαγορεύεται να δημοσιοποιούνται για να αποφευχθεί ο στιγματισμός της οικογένειας
- προβλέπεται η επιμήκυνση του χρόνου παραγραφής των αδικημάτων ενδοοικογενειακής βίας σε βάρος ανηλίκου, έτσι ώστε να μην υπάρχει περίπτωση ο δράστης να μη τιμωρηθεί για τις πράξεις του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΕΡΜΗΝΕΙΕΣ ΚΑΙ ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΒΙΑΣ

Οι ερμηνευτικές προσεγγίσεις της ενδοοικογενειακής βίας είναι πολυδιάστατες και πολυσύνθετες, αντανακλώντας σε μεγάλο βαθμό και τον πολυδιάστατο και σύνθετο χαρακτήρα του φαινομένου καθ' εαυτό. Κάποιες εκ των θεωρητικών αυτών προσεγγίσεων εστιάζουν σε μικρο-επίπεδο ανάλυσης (Ζαραφονίτου, 2004, σ. 29), για παράδειγμα στα χαρακτηριστικά του δράστη και του θύματος, ενώ άλλες επικεντρώνονται στο μεσο- και μακρο επίπεδο ανάλυσης (Ζαραφονίτου, 2004, σ. 29), δηλαδή στα χαρακτηριστικά του κοινωνικού περιβάλλοντος και σε ευρύτερες κοινωνικές συνθήκες, αντίστοιχα.

Σε μια προσπάθεια ομαδοποίησης και συνοπτικής περιγραφής των υφιστάμενων ερμηνευτικών προσεγγίσεων του φαινομένου, θα μπορούσαν να διαχωριστούν σε δύο ευρείες κατηγορίες στη βάση των προαναφερθέντων επιπέδων ανάλυσης. Έτσι, η πρώτη ομάδα προσεγγίσεων αφορά όσες εστιάζουν στο ατομικό επίπεδο ανάλυσης, θέτοντας στο επίκεντρο ως ερμηνευτικούς παράγοντες τα χαρακτηριστικά του δράστη και του θύματος. Σε αυτήν την ομάδα, θα μπορούσαν να ενταχθούν κατ' αρχάς οι *συμπεριφοριστικές θεωρίες*, στο πλαίσιο των οποίων η βίαιη συμπεριφορά του δράστη ενδοοικογενειακής βίας θεωρείται ως αποτέλεσμα επιβράβευσης ή τιμωρίας, σε περίπτωση άσκησης ή αποφυγής της αντίστοιχα. Η επιβράβευση μπορεί να είναι συναισθηματική ή κοινωνική (Αρτινοπούλου, 2006, σσ. 6-9). Δεύτερον, οι *ψυχιατρικές θεωρίες*, στο πλαίσιο των οποίων υποστηρίζεται σε γενικές γραμμές πως τα παθολογικά χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του δράστη τον ωθούν στην κακοποίηση και είναι αποτέλεσμα της μη ψυχογονητικής ανάπτυξης κατά την παιδική ηλικία (Αρτινοπούλου, 2006, σσ. 6-9). Στην εν λόγω ομάδα προσεγγίσεων, μπορούν να ενταχθούν επίσης οι *γνωστικές θεωρίες*, σύμφωνα με τις οποίες η κακοποίηση αποτελεί απόρροια εκδραμάτισης φαντασιωσικών σκηνών εκ μέρους του δράστη ή επίλυσης τυχόν γνωστικών ασυμφωνιών σχετικά με την εικόνα του εαυτού του (Μηλιώνη, 2009, σ. 474). Ειδικότερα, οι φαντασιώσεις σεξουαλικής

επικυριαρχίας και σωματικής επιθετικότητας θεωρούνται ως πρόδρομοι της σεξουαλικής και της σωματικής κακοποίησης. Εν συνεχεία μπορεί να αναφερθεί η *θεωρία της κοινωνικής μάθησης*, κατά την οποία οι σκληρές βίαιες που έχουν εκτυλιχθεί κατά την παιδική ηλικία του δράστη τον έχουν «μάθει» να συμπεριφέρεται βίαια, ενώ συχνά αυτή η συμπεριφορά θεωρείται και επιβραβεύσιμη από το περιβάλλον του (Αρτινοπούλου, 2006, σσ. 6-9). Εν προκειμένω, θα μπορούσε να ενταχθεί και η *θεωρία των συναισθηματικών δεσμών*. Στην περίπτωση αυτή, η έλλειψη των δεσμών αγάπης μεταξύ γονέα και παιδιού μπορεί να οδηγήσει στην κακοποίηση. Η εν λόγω αποστέρηση κατά την παιδική ηλικία δημιουργεί προβλήματα στις διαπροσωπικές σχέσεις που θα προσπαθήσουν τα άτομα αυτά να αναπτύξουν κατά την ενήλικη ζωή τους (Αρτινοπούλου, 2006, σσ. 6-9). Τέλος, εδώ μπορεί να ενταχθεί και η *θεωρία των πόρων*, στο πλαίσιο της οποίας υποστηρίζεται πως δράστες ενδοικογενειακής βίας διαθέτουν περισσότερους κοινωνικούς, οικονομικούς κ.ά άλλους πόρους σε σχέση με τις γυναίκες-θύματα, με αποτέλεσμα να της υποτιμούν να χρησιμοποιούν τη βία ως μέσο επικυριαρχίας (Μηλιώνη, 2009, σ. 477)..

Στη βάση της προαναφερθείσας κατηγοριοποίησης, η δεύτερη ομάδα προσεγγίσεων αφορά όσες εστιάζουν στο μεσο- ή μακρο- επίπεδο ανάλυσης ή θέτουν στο επίκεντρο της ερμηνείας του φαινομένου της βίας κατά των γυναικών στο πλαίσιο της οικογένειας, δομικά χαρακτηριστικά του κοινωνικού περιβάλλοντος και ευρύτερες κοινωνικές και αξιακές παραμέτρους. Εν προκειμένω, θα μπορούσε να ενταχθεί αρχικά η *θεωρία των οικογενειακών συστημάτων*, σύμφωνα με την οποία τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας των μελών μιας οικογένειας και οι συγκρούσεις που προκύπτουν στο εσωτερικό της είναι συχνά βασικοί παράγοντες ώθησης στην εκδήλωση βίαιης συμπεριφοράς (Αρτινοπούλου, 2006, σσ. 6-9). Στο πλαίσιο αυτό, μπορεί να ενταχθεί και η *θεωρία της κοινωνικοποίησης των ρόλων των φύλων*. Σε αυτήν την περίπτωση, υποστηρίζεται πως η εκδήλωση βίαιης συμπεριφοράς εκ μέρους των ανδρών προς τις γυναίκες συντράφους του συνάδει με τα στερεότυπα που σχετίζονται με το ανδρικό φύλο περί ανδρισμού και αρρενοπάτητας (Μηλιώνη, 2009, σ. 477). Σε αυτήν την ομάδα προσεγγίσεων του φαινομένου, μπορούν να ενταχθούν και οι *θεωρίες της υποκοουλτούρας της βίας*, στο πλαίσιο των οποίων υποστηρίζεται πως σε κάποια γεωγραφικά και πολιτισμικά πλαίσια οι βίαιες συμπεριφορές ενθαρρύνονται από την ύπαρξη βίαιων υποπολιτισμικών συνθηκών (Μηλιώνη, 2009, σ. 477). Τέλος, σύμφωνα με τις *φεμινιστικές προσεγγίσεις*, σε κοινωνίες με

πατριαρχικές δομές η βία κατά των γυναικών ενθαρρύνεται, καθώς οι γυναίκες θεωρούνται κατώτερες, σε βιολογικό, πνευματικό, κοινωνικό, οικονομικό επίπεδο, σε σχέση με τους άνδρες (Αρτινοπούλου, 2006, σσ. 6-9).

Ωστόσο, η σύγχρονη θεωρητική και εμπειρική διερεύνηση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας καταδεικνύει την αδυναμία των προαναφερθεισών θεωρητικών προσεγγίσεων να το ερμηνεύσουν συνολικά, όταν χρησιμοποιούνται μεμονωμένα. Η μονοδιάστατη θεώρηση του φαινομένου εγκυμονεί άλλωστε τον κίνδυνο διαιώνισης στερεοτυπικών αντιλήψεων και στάσεων, οι οποίες δυσχαιρένουν παράλληλα την αποτελεσματική αντιμετώπισή του. Στο πλαίσιο αυτό, τονίζεται η σημασία της αλληλεπίδρασης παραγόντων διαφορετικής προέλευσης, οι οποίοι καλύπτουν τόσο το ατομικό όσο και το μεσο- και μακρο-επίπεδο ανάλυσης.

Κατά συνέπεια μια συνθετική ερμηνεία της ενδοοικογενειακής βίας θα πρέπει να περιλαμβάνει τη διερεύνηση τόσο της προσωπικότητας του δράστη και του θύματος, ώστε να αντιμετωπιστούν η καταχρηστική συμπεριφορά σε ατομικό επίπεδο, όσο και των ευρύτερων κοινωνικο-πολιτισμικών παραγόντων που σχετίζονται με την εμφάνισή της. Μεταξύ αυτών των εξωγενών παραγόντων, θα μπορούσαν να τεθούν τα ιδιαίτερα δομικά χαρακτηριστικά που διέπουν το θεσμό του γάμου, οι ρόλοι των δύο φύλων, οι πολιτισμικές δομές και τα αξιακά πρότυπα, οι σχέσεις εξουσίας που αναπτύσσονται και λειτουργούν ρυθμιστικά σε οποιοδήποτε δι-ατομικό επίπεδο αλληλεπίδρασης. Στο πλαίσιο της σύγχρονης μελέτης του φαινομένου έχουν διαμορφωθεί σύνθετες ερμηνευτικές προσεγγίσεις αυτών των συμπεριφορών, οι οποίες ωστόσο νοηματοδοτούνται και αξιοποιούνται μόνο εντός ενός συγκεκριμένου κοινωνικού και πολιτισμικού πλαισίου αναφοράς και εντός σαφώς οριοθετημένων καταστάσεων (Αρτινοπούλου, 2006, σ. 9-10).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΕΡΕΥΝΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΒΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Η ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΗΣ ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΒΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Η βία κατά των γυναικών στις περισσότερες χώρες της Ευρώπης θεωρείται σήμερα ως κοινωνικό πρόβλημα, το οποίο συνδέεται μεταξύ άλλων και με την κοινωνική ανισότητα των δύο φύλων.

Οι πρώτες έρευνες για την κατανόηση και ερμηνεία του φαινομένου της βίας κατά των γυναικών επικεντρώθηκαν κυρίως στους δράστες και τα θύματα, συμβάλλοντας στην ευαισθητοποίηση του κοινωνικού σώματος και τη διαμόρφωση πολιτικών αντιμετώπισης του φαινομένου. Προς την κατεύθυνση αυτή, θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική η δράση του φεμινιστικού κινήματος σε παγκόσμιο επίπεδο.

Τα βασικά χαρακτηριστικά και οι στόχοι της σύγχρονης εμπειρικής διερεύνησης του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας, θα μπορούσαν να συνοψισθούν στα εξής :

- διερεύνηση των οικονομικών και κοινωνικών παραγόντων με τους οποίους συνδέεται, καθώς και της αλληλεπίδρασης αυτών των παραγόντων,
- εξαγωγή αξιόπιστων στατιστικών δεδομένων σχετικά με τις διαστάσεις της βίας κατά των γυναικών
- αξιολόγηση πρακτικών που είναι πρωτοποριακές ως προς την αντιμετώπισή του,
- συλλογή πληροφοριών για την ανάπτυξη σχεδίων πρόληψης (Αρτινοπούλου, 2006, σ. 30).

Ένας εκ των κυρίαρχων τύπων έρευνας στο πλαίσιο της εμπειρικής διερεύνησης του φαινομένου είναι οι επιδημιολογικές έρευνες. Οι έρευνες αυτές εστιάζουν κυρίως στα ατομικά χαρακτηριστικά των δραστών και των θυμάτων, στη διερεύνηση της

συχνότητας και της φαινομενολογίας του φαινομένου, καθώς και των γενικευμένων προτύπων βίας (Αρτινοπούλου, 2006, σ.32).

Ωστόσο, παρά την προαναφερθείσα κυριαρχία των επιδημιολογικών ερευνών, ο πλουραλισμός τόσο σε θεωρητικό όσο και σε μεθοδολογικό επίπεδο, ο οποίος χαρακτηρίζει τις έρευνες που προέρχονται από διαφορετικά γεωγραφικά πλαίσια και διαφορετικές χρονικές περιόδους, καθιστά δυσχερή τη δυνατότητα σύγκρισης των ερευνητικών δεδομένων, και κατ' επέκταση τη συναγωγή διαχρονικών ερευνητικών συμπερασμάτων.

Προς την κατεύθυνση της επίλυσης των δυσχερειών αυτών, στο πλαίσιο της Παγκόσμιας Οργάνωσης Υγείας εκπονήθηκε σχέδιο για την υιοθέτηση κοινής μεθοδολογίας σε έρευνες των κρατών που εκδήλωσαν ενδιαφέρον να συμμετάσχουν σε κοινά ερευνητικά προγράμματα. Στόχοι του σχεδίου είναι : α) να εξετάσει τις συνέπειες που έχει η βία στην υγεία των γυναικών, β) να αναδείξει τους παράγοντες κινδύνου και προστασίας και γ) να παρουσιάσει στρατηγικές για την αντιμετώπιση της βίας από τις ίδιες τις γυναίκες που την υφίστανται (Αρτινοπούλου, 2006, σ. 31).

Παρά ταύτα, αξίζει να σημειωθεί πως η κυριαρχία των επιδημιολογικών ερευνών στο συγκεκριμένο πεδίο διερεύνησης πηγάζει από μια σειρά πλεονεκτήματα που τις χαρακτηρίζουν. Μεταξύ αυτών, θα μπορούσαν να αναφερθούν επί παραδείγματι η παροχή σημαντικών πληροφοριών αναφορικά με το «προφίλ» των δραστών και των θυμάτων, την έκταση και φαινομενολογία της ενδοοικογενειακής βίας, η οποία χαρακτηρίζεται από υψηλό σκοτεινό αριθμό, και η διαμόρφωση ενός πλαισίου τυποποίησης της βίας στη βάση πραγματικών εμπειριών ζωής (Αρτινοπούλου, 2006, σ. 33).

Φαινομενολογία Ενδοοικογενειακής Βίας

Αναφορικά με τη συχνότητα και τα χαρακτηριστικά των διαφόρων μορφών βίας, έχουν διαπιστωθεί σε ερευνητικό επίπεδο κατά καιρούς και κατά τόπους τα ακόλουθα Όσον αφορά στις μορφές βίας που μπορεί να αναπτυχθούν στο εσωτερικό της οικογένειας, η λεκτική βία είναι συχνότερα διαπιστωθείσα, ενώ ως προς τη φαινομενολογία της παρατηρείται πως τόσο οι άνδρες όσο και οι γυναίκες

καταφέρονται σχεδόν εξίσου εναντίον των συντρόφων τους, πως τείνει να αυξάνεται με την κατανάλωση οινοπνευματώδων ποτών και να μειώνεται με την ύπαρξη παιδιών στην οικογένεια. Σε ότι αφορά στην ψυχολογική βία, έχει παρατηρηθεί ότι συνδέεται με την πιθανότητα βίαιων σωματικών πράξεων, αν και όχι κατ'ανάγκην. Ενώ πολλές φορές τα θύματα ψυχολογικής βίας αποδεικνύεται πως δυσκολεύονται να την αναγνωρίσουν σαν ένα είδος κακοποίησης (Αρτινοπούλου, 2006,σ.34).

Σύμφωνα με μελέτη του Ευρωπαϊκού Λόμπυ Γυναικών, η ενδοοικογενειακή βία αποτελεί την συχνότερη μορφή βίας κατά των γυναικών. Περαιτέρω, στο πλαίσιο αυτό διαπιστώθηκε πως στο Βέλγιο ο σύζυγος ήταν ο πιο συχνός και επικίνδυνος δράστης, στην Ολλανδία θύματα σεξουαλικής και σωματικής κακοποίησης υπήρξαν το 13% των ερωτηθεισών γυναικών, στη Φινλανδία το 22% των έγγαμων γυναικών είχε δεχθεί βία (Αρτινοπούλου, 2006, σ. 36).

Άλλες σχετικές μελέτες έχουν καταδείξει τα εξής:

- στη Γαλλία (2001) θύματα ενδοοικογενειακής βίας υπήρξαν 1.350.000 γυναίκες,
- στη Ρωσία δολοφονούνται ετησίως 13.000 γυναίκες με το σύντροφο συνήθως ως τον κύριο δράστη,
- στο Ηνωμένο Βασίλειο σωματική κακοποίηση έχει υποστεί το 25% των γυναικών,
- στη Νορβηγία ιατρική βοήθεια εξαιτίας σημαντικών ή λιγότερο σημαντικών τραυμάτων έχουν χρειαστεί 10.000 γυναίκες (Αρτινοπούλου, 2006, σ. 37).

Στη διαχρονική έρευνα των Dobash & Dobash σε δείγμα 1044 γυναικών θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας διαπιστώθηκε πως διαφωνίες πάνω σε τρέχοντα ζητήματα της καθημερινότητας του ζεύγους αποτελούν τη βασική αφορμή για τα επεισόδια βίας (Dobash, & Dobash, 1979). Τα τρία κυριότερα θέματα που αναφέρονταν από τις γυναίκες ήταν η οικονομική διαχείριση, η ζήλια και οι διαφορετικές προσδοκίες όσον αφορά στις οικιακές υποχρεώσεις των γυναικών. Συνήθως, οι αντιπαραθέσεις και οι διενέξεις για τα παραπάνω ζητήματα ξεκινούν από τον σύζυγο, ενώ η γυναίκα σε αυτήν την περίπτωση προσπαθεί μέσα από το διάλογο και την έκθεση των επιχειρημάτων της να υπερασπιστεί τις θέσεις της, ώστε να διευθετήσει με εναλλακτικούς τρόπους τη διαφωνία, αποφεύγοντας έτσι τη βίαιη σύγκρουση. Η

διαφωνία τις περισσότερες φορές είχε ως κατάληξη βίαια ξεσπάσματα από την πλευρά του συζύγου, σύμφωνα με το 70% των ερωτηθεισών γυναικών.

Αναφορικά με τις συνηθέστερα διαπισωθείσες μορφές σωματικής βίας στο πλαίσιο της προαναφερθείσας έρευνας, μπορούν να επισημανθούν οι εξής:

- απόπειρα πνιγμού ή στραγγαλισμού,
- χαστούκι ή σπρώξιμο,
- σπρώξιμο προς αιχμηρό αντικείμενο,
- χτύπημα με το κεφάλι,
- χτύπημα με το γόνατο,
- χτύπημα με κλοτσιά,
- χτύπημα με κάποιο αιχμηρό αντικείμενο ή ακόμη και με όπλο,
- γρονθοκόπημα στο κεφάλι ή στο πρόσωπο (Dobash, & Dobash, 1979).

Στην συγκεκριμένη έρευνα δε καταγράφεται ανταποδοτική βία από την πλευρά των γυναικών. Πιο συγκεκριμένα, μόνο το 0,03% των γυναικών αντιδρούσε το ίδιο βίαια με τον άνδρα, ενώ το 33% δεν άσκησε ποτέ σωματική βία ενάντια στο σύζυγο, το 44% σπάνιες φορές προσπάθησε να το επιχειρήσει και το 24% σε πολύ λίγες περιπτώσεις προσπάθησε να «ἀπαντήσει» το ίδιο βίαια με το σύζυγο. Η αμυντική στάση ήταν η πιο συνηθισμένη μορφή αντίδρασης των γυναικών απέναντι στο βίαιο ξέσπασμα του συζύγου (Dobash, & Dobash, 1979).

Η πλειονότητα των γυναικών ανέφερε ότι τα παιδιά πολλές φορές ήταν παρόντα κατά την διάρκεια των βίαιων επεισοδίων. Η αντίδραση των παιδιών στις σκιηές βίας ήταν ανάλογες της ηλικίας τους. Έτσι, επί παραδείγματι, τα παιδιά μικρής ηλικίας έκλαιγαν τις στιγμές εκείνες εξαιτίας της αδυναμίας τους να αντιδράσουν διαφορετικά, ενώ τα παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας αντιδρούσαν πιο ενεργά, χρησιμοποιώντας και αυτά βία προκειμένου να προσπαθήσουν να προστατέψουν το θύμα ή να απομακρύνουν το δράστη από το θύμα (Dobash, & Dobash, 1979).

Η γυναίκα συνήθως μετά το επεισόδιο παρέμενε στο σπίτι προκειμένου να ηρεμήσει το δράστη. Σε συναισθηματικό επίπεδο, πάντως, ένιωθε φόβο, οργή, θυμό και ντροπή για τα περιστατικά που προηγήθηκαν. Ωστόσο, η αντίδραση του θύματος φαίνεται σε βάθος χρόνου να αλλάζει καθώς το 88% των ερωτηθεισών γυναικών ανέφερε ότι

κάποια στιγμή εγκατέλειψε το δράστη και την οικογένεια, αδυνατώντας να υπομένει τις σκληρές αυτές συνθήκες. Πιο συγκεκριμένα :

- το 33% των γυναικών θυμάτων εγκατέλειψε μία φορά το δράστη,
- το 47% των γυναικών θυμάτων εγκατέλειψε πέντε φορές το δράστη,
- το 20% των γυναικών θυμάτων εγκατέλειψε περισσότερες από πέντε φορές το δράστη (Dobash, & Dobash, 1979).

Η επιστροφή των γυναικών θυμάτων στην οικία σε πολλές από τις διερευνηθείσες περιπτώσεις οφειλόταν, όπως διαπιστώθηκε, στο γεγονός πως δεν έβρισκαν εύκολα κάποια θέση εργασίας, είχαν έλλειψη οικονομικών πόρων, έπρεπε να φροντίσουν τα παιδιά τους, ενώ υπήρχε και η πίεση από τρίτους (συγγενείς και φίλους) να αποφύγουν τη λύση που προσφέρει το διαζύγιο. Στις περιπτώσεις που η κακοποίηση στρεφόταν και κατά των παιδιών, το θύμα παρουσιαζόταν περισσότερο πρόθυμο να εγκαταλείψει το δράστη (Dobash, & Dobash, 1979).

Αξίζει, επίσης, να σημειωθεί η ερευνητική διαπίστωση σύμφωνα με την οποία οι γυναίκες θύματα σπάνια γνωστοποιούν τα περιστατικά βίας σε τρίτους. Αναφορικά ωστόσο με τις περιπτώσεις των γυναικών που γνωστοποιούσαν τη θυματοποίησή τους στο συγγενικό και φιλικό τους περιβάλλον ή αλλού, διαπιστώθηκαν τα εξής :

- το 33% των γυναικών έρχεται σε επαφή με γονείς ή άλλους συγγενείς,
- το 18% των γυναικών έρχεται σε επαφή με φίλους,
- το 13% των γυναικών έρχεται σε επαφή με γιατρούς,
- το 11% των γυναικών έρχεται σε επαφή με κοινωνικούς λειτουργούς,
- το 5% των γυναικών έρχεται σε επαφή με την αστυνομία,
- το 1% με άλλους (Dobash, & Dobash, 1979).

Στο πλαίσιο της παρουσίαση των ερευνητικών δεδομένων και διαπιστώσεων επί του θέματος, αξίζει να αναφερθούν και κάποια στοιχεία από σχετική έρευνα του Home Office εκπονηθείσα σε Αγγλία και Ουαλία. Διπλάσια ποσοστά τραυματισμού προκληθέντος από το σύντροφο είχαν οι γυναίκες σε σχέση με τους άνδρες. Επίσης, μεταξύ 16-59 ετών, το 15% των ανδρών και το 23% των γυναικών ανέφεραν πως έχουν δεχθεί επίθεση από το σύντροφό τους. Απειλές από τον ή τη σύζυγο έχει δεχθεί το 17% των ανδρών και το 26% των γυναικών (Hoare & Jansson, 2008, σ. 58).

Αναφορικά με το σκιαγραφηθέν προφίλ των θυμάτων βίας μέσα στην οικογένεια, διαπιστώθηκαν τα εξής :

- Ηλικία : επίθεση από τον/ τη σύντροφό τους ανέφερε το 9% των ανδρών και το 13% των γυναικών μεταξύ 19-24 ετών. Διαπιστώθηκε δε πως δεν υφίσταται πλήρης εξάλειψη του κινδύνου ενδοοικογενειακής κακοποίησης, παρά μόνο μείωση με την αύξηση της ηλικίας.
- Φύλο : αν και οι γυναίκες έχουν τις περισσότερες πιθανότητες επίθεσης, ωστόσο και τα δύο φύλα ανέφεραν περιστατικά επίθεσης.
- Οικονομική κατάσταση : όσα αντρώγυνα βρίσκονται σε οικονομική δυσχέρεια αντιμετωπίζουν μεγαλύτερο πρόβλημα ενδοοικογενειακής βίας.
- Εθνικότητα : οι πιθανότητες ενδοοικογενειακής βίας μεταξύ των γυναικών αποδείχθηκαν όμοιες ανεξαρτήτως εθνικότητας. Αντίθετα, στους άνδρες ως δράστες υψηλότερα ποσοστά ενδοοικογενειακής βίας καταγράφηκαν για τους λευκούς και τους αφρικανικής καταγωγής σε αντίθεση με τους Ασιάτες.
- Επαγγελματική κατάσταση : μικρότερη πιθανότητα ενδοοικογενειακής βίας διαπιστώθηκε για τις εργαζόμενες γυναίκες.
- Χρήση αλκοόλ και εξαρτησιογόνων ουσιών : το αλκοόλ και τα ναρκωτικά διαπιστώθηκε πως συμβάλλουν στην ανάπτυξη ενδοοικογενειακής βίας.
- Οικογενειακή κατάσταση : μεγαλύτερο κίνδυνο κακοποίησης από σύντροφο-περίπου σε ποσοστό 22%- αντιμετωπίζουν οι γυναίκες που έχουν χωρίσει. Αντίθετα, οι έγγαμες γυναίκες αντιμετωπίζουν λιγότερο κίνδυνο –περίπου το 2%.
- Κατάσταση υγείας : οι γυναίκες με βεβαρημένο ιστορικό υγείας δήλωσαν πως υπέστησαν βία το τελευταίο έτος.
- Παιδιά : για όσες γυναίκες είχαν παιδιά καταγράφησαν υψηλά ποσοστά ενδοοικογενειακής βίας σε σύγκριση με γυναίκες που δεν είχαν παιδιά. Αναφορικά με το αν τα παιδιά έχουν υπάρξει μάρτυρες του βίαιου επεισοδίου, το 29% των ερωτώμενων απάντησε ότι τα παιδιά είχαν πλήρη αντίληψη και είδαν όσα συνέβησαν (Hoare & Jansson, 2008).

Στην ίδια έρευνα διαπιστώθηκε πως το 41% των θυμάτων τραυματίστηκε κατά το επεισόδιο, ενώ οι γυναίκες είχαν περισσότερες πιθανότητες να τραυματιστούν από ότι οι άνδρες. Τα ποσοστά των μορφών τραυματισμού ήταν τα ακόλουθα : 2% κατάγματα, 9% κοψίματα, 18% γρατζουνιές, 35% μώλωπες.

Χαρακτηριστικά Δράστη και Θύματος Ενδοοικογενειακής Βίας

Η κυριαρχία των επιδημιολογικών ερευνών στο πλαίσιο της εμπειρικής διερεύνησης της ενδοοικογενειακής βίας έχει συμβάλει στην παροχή πληθώρας ερευνητικών δεδομένων αναφορικά με το «προφίλ» του θύματος και του δράστη. Θα πρέπει ωστόσο να επισημανθεί πως τα ερευνητικά προσίματα είναι συγκεκριμένα αναφορικά με το εάν τα εν λόγω χαρακτηριστικά αποτελούν παράγοντες «πρόκλησης» ή συνέπειες της κακοποίησης (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σ. 36).

Σε μια προσπάθεια ομαδοποίησης των εν λόγω ερευνητικών διαπιστώσεων αναφορικά με τα χαρακτηριστικά του θύματος, θα μπορούσαν να διαχωριστούν σε όσα σχετίζονται με το ατομικό επίπεδο, σε αυτά που αφορούν στο μεσο- επίπεδο και τέλος σε όσα έχουν σχέση με το μακρο- επίπεδο ανάλυσης. Στην πρώτη κατηγορία, θα μπορούσαν να ενταχθούν οι ερευνητικές διαπιστώσεις σύμφωνα με τις οποίες οι γυναίκες θύματα ενδοοικογενειακής βίας χαρακτηρίζονται από χαμηλή αυτοεκτίμηση στον εαυτό τους και στερούνται ικανοτήτων αυτοελέγχου και ρύθμισης της ζωής τους. Παράλληλα, έχει διαπιστωθεί πως οι γυναίκες αυτές έχουν κακοποιηθεί στην παιδική τους ηλικία ή έχουν υπάρξει μάρτυρες κακοποίησης της μητέρας τους. Επίσης, έχουν ανεπτυγμένο το αίσθημα της ντροπής και έτσι δε τολμούν να φανερώσουν τα ψυχολογικά ή σωματικά τους τραύματα σε τρίτους (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σ. 36).

Στο πλαίσιο των παραγόντων επίδρασης μεσο- επιπέδου, αξίζει να επισημανθούν οι ερευνητικές διαπιστώσεις σύμφωνα με τις οποίες οι γυναίκες θύματα ενδοοικογενειακής βίας δεν έχουν τα κατάλληλα εφόδια για να μπορέσουν να ξεφύγουν από το πλαίσιο της κακοποίησης, τόσο σε οικονομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο. Οι δυσχέρειες αυτές θεωρούνται και καθοριστικές αναφορικά με τα μικρά ποσοστά οριστικής εγκατάλειψης των βίαιων συζύγων εκ μέρους των γυναικών θυμάτων, τα οποία παρουσιάστηκαν προηγουμένως (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σ. 36).

Τέλος, αναφορικά με τους παράγοντες που σχετίζονται με το μακρο- επίπεδο ανάλυσης αξίζει να σημειωθεί πως οι γυναίκες θύματα διακατέχονται από στερεοτυπικές αντιλήψεις αναφορικά με τους ρόλους των δύο φύλων, θεωρώντας για παράδειγμα πως πρέπει να «υπηρετούν» και να δηλώνουν υποταγή στον άνδρά τους,

να ασχολούνται με την φροντίδα της οικίας τους, ενώ οι άνδρες οφείλουν να είναι εργατικοί και να φροντίζουν η οικογένειά τους να είναι αυτάρκης (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σ. 37). Υπό αυτό το πρίσμα, η βία του συζύγου προσλαμβάνεται κάποιες φορές ως είδος τιμωρίας απέναντι στη μη ορθή διεκπεραίωση των «γυναικείων» καθηκόντων (Tifft, 1993).

Οι άνδρες που χρησιμοποιούν βία εναντίον των γυναικών τους χαρακτηρίζονται συχνά σε επίπεδο συμπεριφοράς από αστάθεια, κυκλοθυμικότητα και άγχος απέναντι στο θέμα της αυτονομίας της γυναίκας. Κάποια επιπλέον χαρακτηριστικά των ανδρών δραστών αφορούν στο αυξημένο αίσθημα ζήλειας απέναντι στη σύντροφό τους και στη χαμηλή αυτοεκτίμηση. Στο πλαίσιο αυτό, έχει υποστηριχθεί πως οι άνδρες αυτοί μη μπορώντας να έχουν τον έλεγχο σε θέματα της καθημερινής τους ζωής π.χ. στην εργασία, προσπαθούν να επιβληθούν στη θεωρούμενη ως πιο αδύναμη γυναίκα, προκειμένου να νιώσουν το συναίσθημα της κυριαρχίας (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σ. 38).

Σε σχετική έρευνά τους, οι Barnett & Hamberger διαπίστωσαν ως κεντρικές διαφορές μεταξύ βίαιων και μη βίαιων ανδρών την ικανότητα προσαρμογής, λύσης των προβλημάτων και παρορμητικότητας. Διαπιστώθηκε επιπρόσθετα πως οι άνδρες που χρησιμοποιούν βία απέναντι στις γυναίκες τους, το κάνουν ως μέσο αντισταθμιστικό για τα αισθήματα θυμού, αποστέρησης ή και για τις πιεστικές καταστάσεις που αντιμετωπίζουν στην εργασία τους. Συνεπώς, για αυτούς η βία είναι ένα μέσο άμυνας με το οποίο ανακτούν τη χαμένη αυτοεκτίμησή τους (Barnett & Hamberger, 1992, σσ. 15-28). Έχει παρατηρηθεί δε ότι άνδρες που δουλεύουν σε σκληρά περιβάλλοντα εργασίας όπου οι άλλοι προσπαθούν να τους επιβληθούν, αυτό τον έλεγχο προσπαθούν να τον μεταφέρουν και στο σπίτι τους και κατά συνέπεια στη γυναίκα τους (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σ. 40).

Παράγοντες υψηλού κινδύνου

Σε προσπάθεια ομαδοποίησης των παραγόντων τους οποίους οι σχετικές έρευνες σε διεθνές επίπεδο καταδεικνύουν ως άμεσα συσχετιζόμενους με τη διαμόρφωση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών, μπορούν να επισημανθούν οι ακόλουθοι:

- Η μορφωτική ή/και επαγγελματική ανισότητα μεταξύ των συζύγων. Εν προκειμένω, διαπιστώνεται ερευνητικά πως το υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο της γυναίκας ή/και η καλύτερη επαγγελματική της θέση σχετίζονται με την εκδήλωση βίαιων αντιδράσεων εκ μέρους του συζύγου της (Hornung, McCulloch & Sugimoto, 1981, σσ. 675-691).
- Η κατάχρηση τοξικοεξαρτησιογόνων ουσιών (Gelles, 1979).
- Η εγκυμοσύνη ως παράγοντας αποσταθεροποίησης των οικογενειακών σχέσεων είτε εξαιτίας του ανεπιθύμητου χαρακτήρα της είτε εξαιτίας του άγχους που επιφέρει ως νέα κατάσταση (Parker *et al.*, 1993, σσ. 173-177).
- Οι οικογενειακές συγκρούσεις (Jasinski & Williams, 1998) που σχετίζονται με τα οικονομικά, την οικογενειακή οργάνωση και τους ρόλους των μελών της (Pagelow, 1984).
- Η υπερβολική συναισθηματική εξάρτηση των συζύγων, και η απορρέουσα από αυτήν κοινωνική τους απομόνωση (James & Gilliland, 2001).
- Η γεωγραφική απομόνωση της οικογένειας, η οποία δυσχαιρένει την ύπαρξη υποστηρικτών δικτύων για την επίλυση και την επικοινωνία των οικογενειακών προβλημάτων (Jasinski & Williams, 1998).

Ωστόσο, όπως έχει ήδη επισημανθεί, οι προαναφερθέντες παράγοντες δε θα πρέπει αφενώς να προσλαμβάνονται ως γραμμικά συσχετιζόμενοι με την ενδοοικογενειακή βία και αφετέρου δε θα πρέπει να θεωρούνται ως οι μόνοι παράγοντες επίδρασης στη διαμόρφωση του φαινομένου.

Μυθολογία της Ενδοοικογενειακής Βίας

Ο ιδεολογικά φορτισμένος και πρακτικά πολυδιάστατος χαρακτήρας της ενδοοικογενειακής βίας ως φαινομένου έχουν συμβάλει στην ανάπτυξη κάποιων αντιλήψεων, οι οποίες κυριαρχούν στη δημόσια κυρίως συζήτηση επί του θέματος, και οι οποίες είτε δεν επιβεβαιώνονται ερευνητικά είτε αντίκειται πλήρως στις επιστημονικές διαπιστώσεις επί του θέματος. Στο πλαίσιο της ομαδοποίησης και του σχολιασμού των εν λόγω «μυθολογιών» αξίζει να σημειωθούν τα ακόλουθα.

Πρώτον, η θέση περί ύπαρξης κοινών χαρακτηριστικών των δραστών ενδοοικογενειακής βίας αντίκειται στην ερευνητική διαπίστωση η οποία καταδεικνύει

τη σχετικότητα των εν λόγω χαρακτηριστικών στη βάση ατομικών και κοινωνικών ιδιαιτεροτήτων (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σ. 44). Δεύτερον, η θέση πως οι δράστες αποτελούν ψυχικά ασθενή άτομα, και κατά συνέπεια η επαρκέστερη αντιμετώπισή τους μπορεί να διενεργηθεί μέσω ψυχοθεραπείας, αμφισβητείται στην βάση ερευνητικών δεδομένων σύμφωνα με τα οποία μόνο στο 10% των περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας δράστης είναι ψυχικά πάσχων (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σ. 47). Ενώ, η επίδραση της παρακολούθησης ψυχοθεραπευτικών προγραμμάτων δεν αποδεικνύεται ερευνητικά ως ιδιαίτερα αποτελεσματική ως προς την ελάττωση ή την παύση της βίαιης συμπεριφοράς εκ μέρους του δράστη (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σ. 45). Τρίτον, η αντίληψη πως η βίαιη συμπεριφορά του δράστη είναι αποτέλεσμα της συμπεριφοράς του θύματος, πέραν του γεγονότος πως καμία συμπεριφορά δε μπορεί να θεωρηθεί ως αιτία της άσκησης βίας, καταρρίπτεται και από τα ερευνητικά ευρήματα που δείχνουν πως οι αφορμές για την εκδήλωση του βίαιου ξεσπάσματος του δράστη είναι στην πλειονότητα των περιπτώσεων ελάσσωνος σημασίας (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σ. 45). Τέταρτον, η αντίληψη πως οι γυναίκες που παραμένουν στην κακοποιητική σχέση είναι ψυχικά ασθενείς ή μαζοχίστριες, παραγνωρίζει αφενός την ερευνητική διαπίστωση σύμφωνα με την οποία μεγάλο μέρος των γυναικών θυμάτων εγκαταλείπει το βίαιο σύντροφο εντός των δύο πρώτων ετών της εμφάνισης των βίαιων αντιδράσεων και αφετέρου την οικονομική εξάρτηση που βιώνει σημαντικός αριθμός των θυμάτων από το δράστη (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σ. 46). Πέμπτον, η θέση πως η ενδοοικογενειακή βία αφορά δυσλειτουργικές οικογένειες σε κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο αποτελεί περισσότερο κοινωνικό στερεότυπο παρά ερευνητική διαπίστωση (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σ. 46). Τέλος, η αντίληψη πως τα άτομα που έχουν υπάρξει μάρτυρες ενδοοικογενειακής βίας θα εκδηλώσουν βίαιη συμπεριφορά στις διαπροσωπικές τους σχέσεις ως ενήλικες δεν επιβεβαιώνεται απολύτως από τις σχετικές έρευνες. Παρά την ερευνητικά διαπιστωθείσα αριθμητική υπεροχή όσων έχουν βιώσει σε κακοποιητικό περιβάλλον ως παιδιά μεταξύ των δραστών ενδοοικογενειακής βίας στρεφόμενη ενάντια στη γυναίκα, ωστόσο δε μπορεί να υποστηριχθεί βάσιμα η αιτιοκρατική σχέση των δύο αυτών παραγόντων (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σ. 47).

Η ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΗΣ ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΒΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Σήμερα, στην Ελλάδα το ζήτημα της κακοποίησης και της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών έχει τύχει μερικής αναγνώρισης. Σε εθνικό επίπεδο, δε δόθηκε ιδιαίτερη προσοχή στο θέμα της αναγνώρισης του προβλήματος της ενδοοικογενειακής βίας, όπως σε άλλες Ευρωπαϊκές χώρες, και κατά συνέπεια ούτε στους μηχανισμούς αντιμετώπισής της. Στο πλαίσιο αυτό, η Ελλάδα συνεχίζει να παρακολουθεί αργά την εξέλιξη της θεωρίας, της έρευνας και των πολιτικών επί του θέματος (Μουζακίτης, 1989, σσ. 217-227).

Έτσι, παρά τη διαπιστωθείσα διαχρονικότητα του κοινωνικού αυτού φαινομένου στη χώρα μας, η πρώτη επιδημιολογική έρευνα στην Ελλάδα πραγματοποιήθηκε μόλις το 2003 (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003). Παρόλα αυτά, ο όγκος των ερευνητικών δεδομένων αναφορικά με το ζήτημα της ενδοοικογενειακής κακοποίησης των γυναικών έχει αυξηθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια στη χώρα μας, φωτίζοντας διάφορες όψεις του θέματος και καταδεικνύοντας μείζονες διαφοροποιήσεις ως προς την ποσοτική και ποιοτική φαινομενολογία του φαινομένου σε σχέση με άλλες χώρες.

Αναφορικά με την αντιμετώπιση του φαινομένου, αξίζει να σημειωθεί πως στην Ελλάδα τα αρμόδια θεσμικά όργανα της πολιτείας δεν έχουν δώσει την κατάλληλη προσοχή για την πρόληψη και την αντιμετώπιση του σοβαρού αυτού φαινομένου. Ωστόσο, και σε αυτόν τον τομέα τα τελευταία χρόνια καταβάλλονται σημαντικές προσπάθειες, όπως καταδεικνύει άλλωστε και η πρόσφατη νομοθετική ρύθμιση του ζητήματος. Ως ενδεικτική προς την κατεύθυνση αυτή θα μπορούσε να θεωρηθεί και η ακόλουθη συνοπτική περιγραφή των δράσεων της Γενικής Γραμματείας Ισότητας και του Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας για τη δεκαετία 1995-2005, στις οποίες περιλαμβάνονται:

- υλοποίηση εκστρατείας ενημέρωσης το 2000 από το ΚΕΘΙ με τίτλο «σπάστε τη σιωπή», συμβάλλοντας τόσο στην ευαισθητοποίηση των επαγγελματιών και των γυναικών που υφίστανται βία όσο και στην αύξηση των καταγγελλομένων περιστατικών,
- σύσταση Διυπουργικής Επιτροπής για τη βία κατά των γυναικών σε συνεργασία με τα Υπουργεία Υγείας-Πρόνοιας, Δημόσιας Τάξης και

Δικαιοσύνης, με σκοπό την επεξεργασία προτάσεων για τη θέσπιση νομοθετικού πλαισίου για την αντιμετώπιση του φαινομένου,

- οργάνωση ειδικών σεμιναρίων επιμόρφωσης επαγγελματιών, που ασχολούνται με περιστατικά κακοποιημένων γυναικών, στα οποία συμμετείχαν 175 αστυνομικοί από αστυνομικά τμήματα όλης της χώρας, δικαστικοί λειτουργοί, κοινωνικοί λειτουργοί κ.ά.,
- διοργάνωση συνεδρίων και άλλων εκδηλώσεων για την ανάδειξη του θέματος σε κεντρικό και περιφερειακό επίπεδο, με στόχο την ευαισθητοποίηση του κοινού,
- εισήγηση για την ψήφιση του νόμου 2910 / 01, ο οποίος μεταξύ άλλων προβλέπει παροχή και στις αλλοδαπές γυναίκες-θύματα βίας ευκολότερη πρόσβαση στις κοινωνικές υπηρεσίες, στις Υπηρεσίες Υγειονομικής και Νοσοκομειακής περίθαλψης κ.ά.,
- σύσταση 13 περιφερειακών κέντρων ισότητας στις αρμοδιότητες των οποίων περιλαμβάνονται δράσεις προβολής του ζητήματος της ενδοοικογενειακής βίας και στήριξης των γυναικών θυμάτων,
- πιλοτική λειτουργία τηλεφωνικής γραμμής S.O.S, με στόχο την παροχή ψυχολογικής και νομικής συμβουλευτικής στα θύματα βίας,
- διοργάνωση ευρωπαϊκής συνάντησης για την ενδοοικογενειακή βία στο πλαίσιο της ελληνικής προεδρίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης το πρώτο εξάμηνο του 2003 (Αρτινοπούλου, σ. 71, 2006).

Συμπερασματικά, θα μπορούσε να υποστηριχθεί πως η θεωρητική και ερευνητική προσέγγιση του θέματος της ενδοοικογενειακής βίας στη χώρα μας ξεκίνησε αργά και αναπτύσσεται με αργούς ρυθμούς. Ωστόσο, η συμβολή των γυναικείων μη κυβερνητικών οργανώσεων είναι αξιοσημείωτη, ενώ όταν έγιναν προσπάθειες για την θεσμική αναγνώριση της ενδοοικογενειακής βίας με στόχο την πρόληψη και την αντιμετώπισή της προέκυψαν αρχικά πρωτοφανείς αντιστάσεις που χρήζουν σοβαρής έρευνας. Τελικά, το 2003 το σχέδιο νόμου για την ενδοοικογενειακή βία ολοκληρώθηκε, το 2005 ψηφίστηκε νέο σχέδιο νόμου και τον Οκτώβριο του 2006 από την Βουλή των Ελλήνων ψηφίστηκε ο νόμος για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας.

Η πρώτη Επιδημιολογική Έρευνα για την Ενδοοικογενειακή Βία στην Ελλάδα

Η αυξημένη σημασία της επιστημονικής διερεύνησης του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας, πέραν της σοβαρότητας του φαινομένου καθ' εαυτήν, σχετίζεται επιπρόσθετα με τον αποδεδειγμένα αυξημένο «σκοτεινό αριθμό» που τη χαρακτηρίζει, εξαιτίας μεταξύ άλλων της φύσης του εν λόγω εγκλήματος και της στενής σχέσης μεταξύ των εμπλεκομένων. Καθίσταται, επομένως, προφανής η χρησιμότητα των εμπειρικών δεδομένων που απορρέουν από τις σχετικές επιστημονικές έρευνες ως προς τη φαινομενολογία του φαινομένου και κατ' επέκταση το σχεδιασμό πολιτικών αντιμετώπισής του, τα οποία αδυνατούν να παρασχεθούν για τους προαναφερθέντες λόγους από τις επίσημες στατιστικές της εγκληματικότητας (Ζαραφονίτου, 2004, σσ. 34-44).

Στην Ελλάδα, ωστόσο, όπως έχει ήδη επισημανθεί, η εμπειρική διερεύνηση του φαινομένου είναι περιορισμένη. Η πρώτη επιδημιολογική έρευνα επί του θέματος πραγματοποιήθηκε μόλις το 2003, από το Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.), υπό την επιστημονική ευθύνη του Ομότιμου Καθηγητή Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου κ. Ιακώβου Φαρσεδάκη και της Αν. Καθηγήτριας Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου κ. Βάσως Αρτινοπούλου (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003).

Το κεντρικό αντικείμενο της έρευνας αυτής αφορούσε στη διερεύνηση της συχνότητας εμφάνισης του φαινομένου της βίας κατά των γυναικών από τους δράστες συζύγους-συντρόφους τους, δίδοντας ιδιαίτερη έμφαση στις στάσεις και αντιδράσεις των γυναικών απέναντι στη βία στο πλαίσιο των στενών διαπροσωπικών σχέσεων. Οι κεντρικοί στόχοι της έρευνας θα μπορούσαν να συνοψισθούν στη διαμόρφωση της πρώτης περιγραφής του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας σε εθνικό επίπεδο, στην ανάδειξη των ειδών βίας που υφίστανται οι γυναίκες και την εξέταση των στάσεων των γυναικών απέναντι στη βία, καθώς και στη διαμόρφωση προτάσεων αναφορικά με την πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου, προωθώντας παράλληλα την ισότητα μεταξύ των φύλων (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σ. 52).

Στη βάση των προαναφερθέντων ερευνητικών αντικειμένων και των ερευνητικών στόχων, οι βασικές υποθέσεις εργασίας της έρευνας αφορούσαν, μεταξύ άλλων, στα εξής:

- Όσο πιο μικρό είναι το διάστημα που μεσολάβησε πριν από τον γάμο ή τον αρραβώνα τόσο μεγαλύτερος είναι ο κίνδυνος εμφάνισης της βίας στο ζευγάρι.
- Οι διαφωνίες και οι συγκρούσεις οδηγούν στην βία κατά των γυναικών.
- Το ιστορικό προηγούμενης βίας συνδέεται με την ύπαρξη βίας στις παρούσες σχέσεις της γυναίκας.
- Το μορφωτικό επίπεδο, το εισόδημα, η ηλικία και η επαγγελματική κατάσταση συνδέονται με την εκδήλωση ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών.
- Μεταξύ της γυναίκας θύματος και της μη κακοποιημένης γυναίκας υπάρχει διαφορά ως προς την στάση που κρατούν απέναντι στη βία.
- Η στάση της γυναίκας επηρεάζεται και από τις μορφές βίας που υφίσταται (λεκτική, σωματική, ψυχολογική, σεξουαλική).

Η αντίδραση της γυναίκας στη βία συμπεριφορά του συζύγου/ συντρόφου, συνδέεται με το χρόνο εμφάνισης της βίας (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σσ. 52-53).

Αναφορικά με τα μεθοδολογικά χαρακτηριστικά της έρευνας, θα πρέπει κατ' αρχάς να σημειωθεί πως οι επιδημιολογικού τύπου έρευνες εν γένει, ως εκ των αντικειμένων τους, αποτελούν κατά βάση έρευνες ποσοτικού χαρακτήρα (Κυριαζή, 2002). Στην προκειμένη περίπτωση, το δείγμα της έρευνας αφορούσε 1200 γυναίκες από όλη την Ελλάδα, ηλικίας 18-60 ετών, και ήταν αντιπροσωπευτικό του πληθυσμού σε πανελλήνια κλίμακα. Η συλλογή των ερευνητικών δεδομένων διενεργήθηκε με τη μέθοδο της συνέντευξης με ερωτηματολόγιο και διεξάχθηκε από τις 20/02/2003 έως τις 17/03/2003. Το ερωτηματολόγιο αποτελείτο από 52 ερωτήσεις και ήταν διαρθρωμένο στη βάση των ακόλουθων θεματικών ενοτήτων:

- Ύπαρξη ενδεχόμενου περιστατικού βίας.
- Στάση ερωτώμενων απέναντι στην ενδοοικογενειακή βία.
- Ποιότητα σχέσης ερωτώμενης με το σύντροφο/ σύζυγο.
- Ιστορικό βίας στην οικογένεια προέλευσης ή σε προηγούμενες σχέσεις της ερωτώμενης.
- Κοινωνιοδημογραφικά χαρακτηριστικά ερωτώμενης και συζύγου/ συντρόφου (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σσ. 52-56).

Το ερωτηματολόγιο διαμορφώθηκε σε συνάρτηση με τον ορισμό της ενδοοικογενειακής βίας που προτάθηκε από τη Δανική Προεδρία προς το συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις 22/11/2002, και στη βάση σχετικών ερευνητικών εργαλείων άλλων μελετών, μεταξύ των οποίων οι ακόλουθες:

- Home Office : Domestic Violence: Findings from a new British Crime Survey self-completion questionnaire, Home Office Research Study, 191, 1999, London.
- Second National Family Violence Survey. Richard J. Gelles & Murray A. Straus, 1985/ 1987.
- Orange District Court Assault Study. Hottalling Jerry & Buzawa Eve, 2000.
- Study Against Women Violence in Odessa Ukraine, University of Massachusetts, Lowell, Project Harmony, 2000.

«Οικογένεια και Σεξουαλική συμπεριφορά»: αναδρομική μελέτη σε δείγμα Ελλήνων φοιτητών. Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού, Ε. Αγάθωνος, Α.Αλεξανδρίδης, Α.Βασιλιάς, Ε. Φερέτη, 1989-1991 (Αρτινοπούλου, σ. 95, 2006).

Σύμφωνα με τους ίδιους τους ερευνητές, η βασική μεθοδολογική δυσχέρεια που αντιμετώπισαν κατά το σχεδιασμό και τη διεξαγωγή της έρευνας, και πέραν των δυσχερειών που σχετίζονται με τον «ευαίσθητο» χαρακτήρα του αντικείμενου καθ' εαυτό, αφορούσε στο μεθοδολογικό εργαλείο. Πιο συγκεκριμένα, επισημαίνεται πως η δομή και το περιεχόμενο του ερωτηματολογίου έπρεπε να καλύπτουν τα θέματα που επιλέχθηκαν προς διερεύνηση και η ροή των ερωτήσεων να είναι ομαλή, έτσι ώστε τα ερευνητικά δεδομένα να μπορούν να θεωρηθούν έγκυρα και αξιόπιστα (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σ. 59).

Δεδομένου του γεγονότος πως η εν λόγω έρευνα αποτελεί την πρώτη και μοναδική προς το παρόν επιδημιολογική έρευνα με αντικείμενο την ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών σε εθνικό επίπεδο, κρίνεται σκόπιμη μια σχετικά αναλυτική παρουσίαση μέρους των ερευνητικών της δεδομένων και πορισμάτων.

Δημογραφικά και Κοινωνικά Χαρακτηριστικά Δείγματος

Κατ' αρχάς ως προς την ηλικία των ερωτηθεισών γυναικών, το 10,9% που έλαβε μέρος στην έρευνα ήταν ηλικίας 18-24 ετών, το 23,9% ηλικίας 25-34 ετών, το 25% 35-44 ετών, το 24,5% 45-54 ετών και το 15,7% γυναίκες ηλικίας 55-60 ετών (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σ. 60).

Ως προς τις περιοχές της χώρα από τις οποίες προερχόταν το δείγμα, το ποσοστό των προερχόμενων από την Αθήνα γυναικών ήταν της τάξεως του 30%, όσων προέρχονταν από τα αγροτικά κέντρα ήταν της τάξεως του 27,8%, όσων προέρχονταν από τα αστικά κέντρα ήταν της τάξεως του 22,2% και οι προερχόμενες από τη Θεσσαλονίκη κάλυπταν το 7,5% του δείγματος (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σ. 60).

Αναφορικά με τα κοινωνικά χαρακτηριστικά των γυναικών του δείγματος, αξίζει να σημειωθούν τα εξής: το 90,3% δήλωσαν έγγαμες ενώ το 6,9% συζούσε. Επίσης, το 9,2% των γυναικών δήλωσαν πως δεν ήταν εκείνες οι αρχηγοί του νοικοκυριού σε αντίθεση με το 7,5%. Στην πλειονότητά τους, οι ερωτέμενες είχαν παιδιά και το 56,9% εαξ αυτών είχε δύο. Ως προς το ορφωτικό επίπεδο, το 55% ήταν απόφοιτες δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ενώ το 30,9% δήλωσαν στοιχειώδη μόρφωση. μεταπτυχιακές σπουδές είχε κάνει μόλις το 0,2% των συμμετεχουσών στην έρευνα γυναικών. Από την πλευρά του συζύγου, δευτεροβάθμια εκπαίδευση είχε το 30,8% των ανδρών, ενώ το 32,2% είχε στοιχειώδη μόρφωση. Αναφορικά με την επαγγελματική κατάσταση του δείγματος, το 32% των γυναικών ήταν εργαζόμενες, ενώ το 58,3% δήλωσε πως δεν εργάζεται. Από την πλευρά του συζύγου το 81,4% εργαζόταν, ενώ συνταξιούχοι ήταν το 12,8%. Τον κύριο λόγο μη εργασίας εκτός οικίας, σύμφωνα με το 48% των ερωτηθεισών γυναικών αποτελούσαν οι οικογενειακές υποχρεώσεις, σύμφωνα με το 20,1% η απουσία επιθυμίας για την εύρεσης εργασίας, ενώ σύμφωνα με το 30% η αδυναμία εύρεσης εργασίας. Σε ό,τι αφορά στην οικονομική κατάσταση, το 32% του δείγματος τη χαρακτήριζε ως καλή, ενώ το 41,8% ως μέτρια. Τέλος, το διάστημα 1-3 χρόνων αποτελεί το πιο σύνηθες, σε ποσοστό το 29,3%, για τη γνωριμία μεταξύ των συζύγων πριν προχωρήσουν σε αρραβώνα ή γάμο, λιγότερο από χρόνο γνωρίζονταν το 21,9% του δείγματος, ενώ το

20,5% δήλωσε ότι γνωρίζονταν λιγότερο από 3 μήνες (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σσ. 61-63).

Χαρακτηριστικά Συζυγικής Σχέσης

Το 42,8% των ερωτηθεισών γυναικών απάντησε πως διατηρεί πολύ καλές σχέσεις με τον σύζυγο/ σύντροφο και το 52,2% των γυναικών χαρακτήρισε τη σχέση με τα παιδιά τους ως πολύ καλές (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σ. 64).

Ως κύριοι λόγοι για την ανάπτυξη συγκρούσεων μεταξύ των συζύγων αναφέρθηκαν οι εξής:

- θέματα καθημερινότητας: το 79,1% του δείγματος πιστεύει ότι και ο άνδρας και η γυναίκα ευθύνονται για τις συγκρούσεις που αφορούν καθημερινά ζητήματα,
- θέματα διαπαιδαγώγησης του παιδιού: το 18,1% των ερωτηθεισών γυναικών πιστεύει ότι κύριος υπεύθυνος για την διαπαιδαγώγηση του παιδιού είναι ο άνδρας, ενώ το 71,1% πιστεύει πως είναι και ο άνδρας και η γυναίκα,
- δυσκολίες στη σεξουαλική ζωή: σχεδόν το σύνολο του δείγματος (93,7%) δήλωσε πως δεν είχε κάποιο πρόβλημα σε αυτό το θέμα, ενώ όσες γυναίκες αντιμετώπιζαν πρόβλημα στη σεξουαλική τους ζωή θεωρούσαν ως υπεύθυνο τον άνδρα,
- θέματα διαχείρισης των οικονομικών του σπιτιού: προστριβές για την διαχείριση των οικονομικών του σπιτιού υποστήριξαν πως αντιμετώπιζε το 20,4% του δείγματος, σε αντίθεση με το 79,4%,
- θέματα αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου: σχεδόν και πάλι το σύνολο (87,7%) ανέφερε πως δεν υπάρχουν συγκρούσεις για αυτό το θέμα, ενώ όσες γυναίκες υποστήριξαν πως συγκρούσεις υφίστανται εξαιτίας σχετικών διαφωνιών επέρριπταν τις ευθύνες κυρίως στον άνδρα,
- αδιαφορία του συζύγου / συντρόφου απέναντι στις ανάγκες της γυναίκας του: από το 9,7% των ερωτηθεισών γυναικών που υποστήριξε ότι οι διενέξεις οφείλονται στην αδιαφορία του συντρόφου τους, το 87% παρουσιάζει το σύζυγο ως υπαίτιο για την εν λόγω κατάσταση,

- αδιαφορία του συζύγου / συντρόφου απέναντι στις ανάγκες των παιδιών: εν προκειμένω αρνητικά απάντησε το 94,9%, ενώ από όσες απάντησαν θετικά το 80,4% υποδείκνυε τον άνδρα ως υπαίτιο,
- δυσκολίες στη συναισθηματική επαφή: το 87,5% του δείγματος δεν αντιμετώπιζε τέτοιες δυσκολίες, ενώ από όσες απάντησαν θετικά το 61,8% κρίνει ως κύριο υπαίτιο το σύζυγο/ σύντροφο (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σσ. 64-65).

Στάσεις απέναντι στην Ενδοοικογενειακή Βία

Τα εν λόγω ερευνητικά δεδομένα αφορούν στις στάσεις των ερωτηθεισών γυναικών απέναντι σε μια σειρά συμπεριφορών βίας, όπως είναι η σεξουαλική κακοποίηση, η σωματική κακοποίηση, η οικονομική στέρηση, η λεκτική βία, η ψυχολογική βία και η κοινωνική κακομεταχείριση. Σε γενικές γραμμές, όλες οι προαναφερθείσες μορφές βίαιης συμπεριφοράς χαρακτηρίστηκαν ως βία από την πλειονότητα του δείγματος (60,8%). Παρόλα αυτά, οι μορφές βίας, οι οποίες συγκέντρωσαν τα υψηλότερα ποσοστά αντίστοιχου χαρακτηρισμού εκ μέρους των γυναικών του δείγματος, ανεξαρτήτως ηλικίας, ήταν οι ευρέως θεωρούμενες ως πιο σοβαρές και επιβλαβείς, δηλαδή η σωματική (71,3%) και η σεξουαλική βία (30,8%), ενώ ακολουθούσαν οι σχετικές με ψυχολογική και λεκτική βία συμπεριφορές (απειλές: 21,7%, προσβολές/βρισιές: 20,4%) και ο περιρισμός των κοινωνικών και οικονομικών επιλογών και δυνατοτήτων (καταπίεση: 19,8%, στέρηση/περιορισμός οικονομικής ελευθερίας: 14,8%, περιορισμός κοινωνικών επαφών: 10%), (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σ. 75).

Ευρύτερα, αξίζει να σημειωθεί πως το 76% των γυναικών χαρακτήρισε την ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών ως εγκληματική πράξη, το 11,2% χαρακτήρισε τη βία ως ένα απλό λάθος και όχι ως έγκλημα και το 2,3% του δείγματος πίστευε πως η βία είναι κάτι απλώς συμβαίνει %), (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σ. 76).

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν και οι ερευνητικές διαπιστώσεις αναφορικά με το συσχετισμό μεταξύ στάσης των γυναικών απέναντι στη θεώρηση των προαναφερθέντων τύπων συμπεριφοράς ως βία. Στο πλαίσιο αυτό, διαπιστώθηκε πως

στην πλειονότητά τους οι διαμένουσες σε αστικά κέντρα γυναίκες του δείγματος (64,9%) θεωρούσαν το σύνολο των καταχρηστικών συμπεριφορών ως μορφές βίας, ενώ ακολουθούσαν οι διαμένουσες σε αγροτικές περιοχές (55,4%) και σε ημι-αστικά κέντρα (53,3%). Σε ό,τι αφορά συγκεκριμένα στις θεωρούμενες ως λιγότερο «σοβαρές» συμπεριφορές βίας, όπως είναι ο περιορισμός της οικονομικής ανεξαρτησίας και των κοινωνικών επαφών, αξίζει να σημειωθεί πως τα μικρότερα ποσοστά θεώρησής τους ως μορφών βίας προέρχονταν από γυναίκες διαμένουσες σε αγροτικές περιοχές, με ποσοστά 10,5% και 7,8% αντίστοιχα. Σχολιάζοντας το εν λόγω εύρημα, οι ίδιοι οι ερευνητές επισημαίνουν πως ενδέχεται να ανταναικλά τον «παραδοσιακό» χαρακτήρα των ρόλων των γυναικών στις αγροτικές περιοχές (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σσ. 91-92).

Τέλος, σύμφωνα με τα ερευνητικά δεδομένα το 79,6% των γυναικών που διαμένουν σε αστικά κέντρα, το 76,7% των γυναικών που διαμένει σε ημιαστικά κέντρα και το 68% των γυναικών που διαμένει σε αγροτικές περιοχές χαρακτηρίζει την ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών ως εγκληματική πράξη. Αντίθετα, το 15,9% όσων γυναικών διαμένουν σε αγροτικές περιοχές θεωρούσε την ενδοοικογενειακή βία ως απλό λάθος και το 6,7% όσων διαμένουν σε ημιαστικά κέντρα θεωρούσε ότι η βία μεταξύ συζύγων / συντρόφων είναι κάτι που απλώς συμβαίνει (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σ. 92).

Έμμεση Γνώση Περιστατικών Ενδοοικογενειακής Βίας (έμμεση θυματοποίηση)

Στην πλειονότητά τους, οι συμμετέχουσες στην έρευνα δήλωσαν πως δε γνωρίζουν κάποια γενικά από το συγγενικό / φιλικό τους περιβάλλον, η οποία να υφίσταται βία από το σύζυγο / σύντροφό της (76,2%), σε αντίθεση με το 23,6% των γυναικών του δείγματος (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σ. 66).

Και στην προκειμένη περίπτωση διαπιστώθηκε διαφοροποίηση στη βάση του τόπου διαμονής της ερωτώμενης. Έτσι, το 26% των γυναικών που διαμένουν σε αστικά κέντρα είχε κάποια συγγενή / φίλη, η οποία είχε υπάρξει ή εξακολουθούσε να είναι θύμα ενδοοικογενειακής βίας. Το αντίστοιχο ποσοστό για τις γυναίκες που διαμένουν

σε ημι-αστικά κέντρα ήταν 17,3% και 21,3% για όσες διαμένουν σε αγροτικές περιοχές (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σ. 90).

Στο πλαίσιο αυτό, ιδιαίτερα ενδιαφέροντα είναι τα ερευνητικά ευρήματα αναφορικά με τους τύπους και το εύρος των αντιδράσεων που δήλωσαν οι ερωτώμενες ότι θα είχαν, σε περίπτωση που κάποια γυναίκα από το κοντινό τους περιβάλλον τους γνωστοποιούσε ότι είναι θύμα ενδοοικογενειακής βίας (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σ. 66):

- παρότρυνση θύματος προς αναζήτηση βοήθειας / συμβουλευτικής από κοινωνικό φορέα ή συμβουλευτικό κέντρο (26,8%),
- ανησυχία (26,3%),
- παρότρυνση θύματος προς εγκατάλειψη οικίας (26,1%),
- προβληματισμός (22,4%),
- θυμός (19,3%),
- επικοινωνία με δράστη (16%),
- παρότρυνση θύματος προς καταγγελία του περιστατικού (14,5%),
- καμία εμπλοκή (11,3%)
- παρότρυνση θύματος να συζητήσει το θέμα με το δράστη (5,8%),
- παρότρυνση θύματος να κάνει υπομονή (4,7%),
- απευθείας καταγγελία του περιστατικού στην αστυνομία (3,7%).

Καταγραφή Ενδοοικογενειακής Βίας (άμεση θυματοποίηση)

Στην συντριπτική τους πλειονότητα, οι συμμετέχουσες στην έρευνα δε χαρακτηρίζουν τη συμπεριφορά του συζύγου / συντρόφου τους απέναντι τους ως βίαιη (91,3%), (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σ. 78).

Σε ό,τι αφορά στις διάφορες μορφές βίας, το 56% των ερωτηθεισών γυναικών δήλωσε πως υφίσταται μερικές φορές ή/και συχνά ψυχολογική και λεκτική βία. Στις εν λόγω μορφές βίας, περιλαμβάνονταν κατά δήλωση των ερωτηθεισών γυναικών προβολές (19%), βρισιές (16,4%), περιορισμός (10,9%), απομόνωση από το συγγενικό και φιλικό περιβάλλον (5,5%) και απειλές (4,3%). Σε ποσοστό 3,6%, οι συμμετέχουσες στην έρευνα δήλωσαν πως είναι θύματα σωματικής βίας, ασκηθείσας από το σύντροφό τους μερικές φορές ή/και συχνά και σε ποσοστό 3,5% δήλωσαν πως

εξαναγκάζονται από τον ίδιο σε σεξουαλική επαφή μερικές φορές ή/και συχνά (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σσ. 78-79).

Σημαντικοί συσχετισμοί καταγράφηκαν στην προκειμένη έρευνα μεταξύ της άμεσης θυματοποίησης των γυναικών του δείγματος και των κοινωνικο-δημογραφικών τους χαρακτηριστικών. Έτσι αναφορικά με την περιοχή όπου διαμένουν, οι περισσότερες γυναίκες-θύματα ενδοοικογενειακής βίας (ψυχολογική/λεκτικής, σωματικής, σεξουαλικής) εντοπίζονταν στις ημι-αστικές περιοχές (71,2%) σε σχέση με τις διαμένουσες σε αστικά κέντρα (65,3%) και αγροτικές περιοχές (54,6%), (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σ. 88).

Αναφορικά με το συσχετισμό θυματοποίησης και ηλικίας θύματος, διαπιστώθηκαν διακυμάνσεις ανάλογα με τη μορφή της βίας. Έτσι, σε ό,τι αφορά στη ψυχολογική/λεκτική βία παρατηρήθηκε κλιμάκωσή της με την άυξηση της ηλικίας, εφόσον οι γυναίκες ηλικίας 18-24 ετών δήλωσαν αυτή τη μορφή θυματοποίησης σε ποσοστό 6,58%, ενώ οι γυναίκες ηλικίας 55-60 ετών σε ποσοστό 13,1%. Στην περίπτωση της σωματικής βίας, τα υψηλότερα ποσοστά καταγράφηκαν για τις γυναίκες ηλικίας 45-54 ετών (4,8%) και 55-60 ετών (44,8%). Τέλος, το υψηλότερο ποσοστά σεξουαλικής βίας καταγράφηκαν για τις γυναίκες ηλικίας 45-54 ετών (6,1%), (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σσ. 96-97).

Σε σχέση με το μορφωτικό επίπεδο και την επαγγελματική κατάσταση των γυναικών θυμάτων που συμμετείχαν στην έρευνα, αξίζει να σημειωθούν τα εξής. Τα υψηλότερα ποσοστά σωματικής και ψυχολογικής/λεκτικής βίας αφορούσαν στις γυναίκες με στοιχειώδη μερική μόρφωση (11,85% και 16,2% αντίστοιχα). Από τις γυναίκες του δείγματος που κατείχαν μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών, το 50% δεχόταν κυριώς προσβολές από το σύζυγο/σύντροφό τους. Σε γενικές γραμμές, παρατηρήθηκε αρνητικός συσχετισμός μεταξύ μορφωτικού επιπέδου και θυματοποίησης, χωρίς να θεωρείται ωστόσο πως οι δύο μεταβλητές συσχετίζονται αιτιακά (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σ. 98). Ως προς την επαγγελματική κατάσταση, διαπιστώθηκε πως οι συνταξιούχες γυναίκες είναι αυτές που συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο ποσοστό λεκτικής και ψυχολογικής βίας με ποσοστό 17,86%, ενώ με ποσοστό 12,38% ακολουθούν οι γυναίκες που βρίσκονται σε καθεστώς μερικής απασχόλησης. Το υψηλότερο ποσοστό σεξουαλικής (5,7%) και σωματικής (4,6%) βίας

καταγράφηκε για τις γυναίκες με μερική απασχόληση (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σσ. 98-99).

Όσον αφορά στην οικογενειακή κατάσταση των ερωτηθεισών γυναικών, από όσες υφίστανται κατά δήλωσή τους σωματική βία (3,6%), το 30,7% ήταν διαζευγμένες, ενώ το 37,5% βρίσκονταν σε διάσταση. Στην περίπτωση των θυμάτων ψυχολογικής/λεκτικής βίας (11,2%), το 65% ήταν γυναίκες οι οποίες βρίσκονταν σε διάσταση, ενώ το 43,06% αφορούσε διαζευγμένες γυναίκες (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σ. 99).

Αναφορικά με το συσχετισμός οικονομικής κατάστασης και θυματοποίησης, καταδείχθηκε πως οι περισσότερες γυναίκες που έχουν υποστεί σωματική βία είχαν μηνιαίο εισόδημα 585€ (7,8%), ενώ οι γυναίκες θύματα ψυχολογικής/λεκτικής βίας είχαν στην πλειονότητά τους μηνιαίο εισόδημα της τάξεως των 2934€ (14,56%). Τέλος, αξίζει να σημειωθεί το εύρημα των υψηλών ποσοτών θυματοποίησης των γυναικών με πολύ υψηλό εισόδημα, κυρίως με τη μορφή των προσβολών (50%) και ύβρεων (50%), (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σ. 100).

Σχετικά με την εξέταση του εάν τα παιδιά της οικογένειας έχουν υπάρξει μάρτυρες των περιστατικών βίας, διαπιστώθηκε πως στις περισσότερες των περιπτώσεων (49,2%) τα παιδιά δεν είχαν παρακολουθήσει ποτέ τις σκηνές βίας, ακολουθούσαν οι περιπτώσεις όπου τα παιδιά ήταν παρόντα μερικές ή συχνά κατά δήλωση των γυναικών-θυμάτων του δείγματος (28,4%), και τέλος οι περιπτώσεις όπου τα παιδιά είχαν παρακολουθήσει σπάνια τέτοια συμβάντα (22,2%). Επιπλέον, οι ερευνητικές διαπιστώσεις αναφορικά με τις αντιδράσεις των παιδιών που υπήρξαν παρόντα κατά την διάρκεια της κακοποίησης κατέδειξαν τα εξής: το 32,1% προσπαθεί να ηρεμήσει το δράστη, το 21,9% απομονώνεται στο δωμάτιο του, και το 17,5% ξεσπάει σε κλάματα (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σσ. 81-82).

Αναφορικά με τον αμφιλεγόμενο στο πλαίσιο της σχετικής βιβλιογραφίας συσχετισμό μεταξύ χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών και άσκησης βίας, εν προκειμένω το 61,9% του δείγματος ανέφερε πως κατά τα περιστατικά βίας ο σύζυγος / σύντροφος δεν βρισκόταν υπό την επήρεια ουσιών, σε αντίθεση με ένα μικρό ποσοστό της τάξης του

11,40% (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σ. 83). Επιβεβαιώνεται, επομένως, και στο πλαίσιο αυτό η αδυναμία θεώρησης της εν λόγω σχέσης ως αιτιακής.

Η διερεύνηση των σωματικών επιπτώσεων της κακοποίησης κατέδειξε πως το 64,8% των γυναικών-θύματων του δείγματος δεν έχει τραυματιστεί σοβαρά ποτέ από τον σύζυγο / σύντροφο, ενώ σύμφωνα με τις γυναίκες που είχαν τραυματιστεί (32,4%) τα σοβαρότερα τραύματα αφορούσαν εκδορές (41,2%) και μώλωπες (85,3%). Επιπλέον, το 70,6% των γυναικών-θύματων δήλωσε πως δε χρειάστηκε να αναζητήσει ιατρική βοήθεια μετά το περιστατικό, σε αντίθεση με το 90% των γυναικών οι οποίες αναζήτησαν αμέσως μετά ιατρική βοήθεια, εκ των οποίων 70% σε δημόσιο νοσοκομείο (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σσ. 84-85).

Σχετικά με την συμπεριφορά και τους τρόπους αντίδρασης των γυναικών απέναντι στη βία του συζύγου/ συντρόφου, διαπιστώθηκαν τα εξής: το 34,3% προσπάθησε να ηρεμήσει το δράστη, το 26,7% απείλησε με χωρισμό, το 22,9% είτε προσπάθησε να αντιδράσει το ίδιο βίαια είτε προσπάθησε να διαφύγει, ενώ το 20,9% γνωστοποίησε το περιστατικό σε φίλους/συγγενείς. Παρατηρήθηκε δε πως η αντίδραση της γυναίκας-θύματος επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από τη μορφή της ασκούμενης βίας, εφόσον οι γυναίκες που δέχονται σεξουαλική και σωματική βία ή υφίστανται απειλές αντιδρούσαν κυρίως με απειλές περί χωρισμού προς το δράστη (76,5%), ενώ όσες υφίστανται ψυχολογική και λεκτική βία προσπαθούσαν κυρίως να ηρεμήσουν το σύζυγο/σύντροφό τους (76,9%), (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σσ. 104-105).

Ένας άλλος παράγοντας που διαπιστώθηκε πως σχετίζεται με την αντίδραση της γυναίκας-θύματος αφορούσε στη συχνότητα της κακοποίησης. Έτσι, από όσες ερωτώμενες αυτο-χαρακτηρίζονται ως θύματα ενδοοικογενειακής βίας (8,75%), και θυματοποιούνται τους τελευταίους 7-12 μήνες, το 66,7% προσπαθούσαν να ηρεμήσουν το δράστη. Αντίθετα, στις σχέσεις διάρκεια 1-5 ετών, οι περισσότερες γυναίκες-θύματα απειλούσαν το δράστη με χωρισμό (38,1%), στις σχέσεις 6-10 ετών τα θύματα εγκατέλειπαν την οικία (31,3%), απειλούσαν το δράστη με χωρισμό (31,3%) ή προσπαθούσαν να τον ηρεμήσουν (31,3%). Τέλος, στις σχέσεις διάρκειας 10 ετών και άνω, τα θύματα κρατούν παθητικότερη στάση, καθώς η βία αποτελεί εν πολλοίς μέρος της καθημερινότητας, προσπαθώντας κυρίως να ηρεμήσουν το δράστη (39%), (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σ. 110).

Η εξέταση της (αυτο)ενοχοποίησης της γυναίκας-θύματος σε συσχετισμό και με την αντίδραση της στη βίαιη συμπεριφορά του συζύγου/συντρόφου θεωρείται ως ιδιαίτερης σημασίας στο πλαίσιο της εμπειρικής διερεύνησης της ενδοοικογενειακής βίας. Σε γενικές γραμμές, έχει υποστηριχθεί πως η αυτο-ενοχοποίηση της γυναίκας ενδεχομένως βρίσκεται σε συνάρτηση με την ψυχολογική της κατάσταση αλλά και την αποδυνάμωση της σημασίας των βίαιων περιστατικών. Η γυναίκα-θύμα καταχρηστικής συμπεριφοράς στην οικογένεια, βρίσκεται σε κατάσταση *επίκτητης αδυναμίας*. Παράλληλα, τείνει να διατηρεί παθητική αμυντική στάση απέναντι στο σύζυγο/ σύντροφο, όταν ο τελευταίος παρουσιάζει καταχρηστική συμπεριφορά, καθώς αισθάνεται ότι η ίδια έχει προκαλέσει τα βίαια περιστατικά και ότι θα πρέπει να αλλάξει τη δική της συμπεριφορά, προκειμένου να πάψει να υφίσταται βία από το σύζυγο/ σύντροφο της (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σ. 106).

Στο πλαίσιο της εν λόγω έρευνας, διαπιστώθηκε η ύπαρξη διαφοροποιήσεων στην αντίδραση της γυναίκας-θύματος, ανάλογα με το βαθμό ενοχοποίησής της. Από το σύνολο των γυναικών που αισθάνονται υπεύθυνες για τη βίαιη συμπεριφορά του συζύγου/συντρόφου, ως πρώτη αντίδραση αναφέρεται η προσπάθεια να ηρεμήσουν τον τελευταίο (59,3%), ακολουθεί η απειλή να μιλήσουν σε συγγενείς/ φίλους (48,15%) και έπονται η προσπάθεια να ξεφύγουν (44,45%) και να μιλήσουν σε συγγενείς/ φίλους (44,45%). Αξιοσημειώτη είναι δε η ερευνητική διαπίστωση πως καμία από τις γυναίκες δεν απευθύνθηκε σε κοινωνικές υπηρεσίες (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σ. 107).

Αναφορικά με το ιστορικό βίας των γυναικών-θυμάτων του δείγματος της προκειμένης έρευνας, το 26,3% δηλώνει πως στην οικογένεια που μεγάλωσε είχε υπάρξει μάρτυρας σκηνών βίας, ενώ το 29,2% των ερωτηθεισών γυναικών είχε υποστεί βία ως παιδί στην οικογένεια που μεγάλωσε. Τέλος, το 28% των γυναικών-θυμάτων της έρευνας, είχε υποστεί βία και στο πλαίσιο παλαιότερων ερωτικών σχέσεων (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σσ. 94-95). Από τα παραπάνω προκύπτει ότι η βία που υφίσταται η γυναίκα στην τωρινή της σχέση μπορεί να επηρεάζεται από το ιστορικό βίας που η ίδια ενδεχομένως να έχει. Ωστόσο, ισχυρότερος παρουσιάζεται εν προκειμένω ο συσχετισμός μεταξύ της υφιστάμενης βίας και της βίας που υπέστη η γυναίκα κατά την παιδική της ηλικία και μικρότερος μεταξύ της παρούσας βίας και της κακοποίησης κατά την παιδική της ηλικία.

Ποιοτικά Ερευνητικά Δεδομένα

Η σημασία της παράλληλης χρήσης ποσοτικής και ποιοτικής μεθοδολογίας για την επαρκέστερη εμπειρική διερεύνηση των κοινωνικών φαινομένων αποτελεί σήμερα κοινό τόπο στο πεδίο των κοινωνικών επιστημών. Η εν λόγω σημασία θα μπορούσε να θεωρηθεί ακόμα πιο μεγάλη στην περίπτωση «ευαίσθητων» αντικειμένων μελέτης, όπως είναι και η ενδοοικογενειακή βία.

Στο πλαίσιο της υπό παρουσίαση ελληνικής έρευνας, και παρά τον ποσοτικό της χαρακτήρα εφόσον πρόκειται για επιδημιολογική έρευνα, όπως έχει ήδη επισημανθεί, η συλλογή δεδομένων και ποιοτικού χαρακτήρα επιχειρήθηκε μέσα από τα εξής:

- προσωπικά σχόλια των ερωτηθεισών γυναικών για την έρευνα στην οποία έλαβαν μέρος, και
- σχόλια συνεντευκτριών αναφορικά τόσο με την έρευνα καθ' εαυτήν όσο και τη στάση των ερωτηθεισών γυναικών απέναντι στις ερωτήσεις που τους υποβλήθηκαν (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σ. 112).

Αναφορικά με τα σχόλια του δείγματος της έρευνας, θα πρέπει κατ' αρχάς να σημειωθεί πως οι περισσότερες συμμετέχουσες δεν είχαν να προσθέσουν κάποια παραπάνω σχόλια σχετικά με το θέμα της βίας στην οικογένεια, που να μην καλύφθηκαν από τις ερωτήσεις που απάντησαν στο ερωτηματολόγιο (424 αναφορές). Επιπλέον κάποιες γυναίκες ανέφεραν πως το ζήτημα αυτό δεν τις είχε απασχολήσει ποτέ, επειδή δεν είχαν υπάρξει θύματα ενδοοικογενειακής βίας (27 αναφορές), (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σ. 116).

Από τα σχόλια των συνεντευξαζομένων γυναικών αξίζει να σημειωθεί η θέση τους πως η ενδοοικογενειακή βία αποτελεί εγκληματική πράξη και δε θα πρέπει να είναι κοινωνικά αποδεκτή (285 αναφορές). Το σημαντικότερο πρόβλημα που αντιμετωπίζει η γυναίκα στην οικογένεια αναφέρουν πως είναι η ψυχολογική βία (18 αναφορές). Παράλληλα, οι γυναίκες πιστεύουν πως στην περιφέρεια εξαιτίας ελλιπούς κοινωνικής μόρφωσης και «παραδοσιακής» νοοτροπίας, σε σχέση με τα μεγάλα

αστικά κέντρα, η ενδοοικογενειακή βία είναι συχνότερο φαινόμενο (10 αναφορές), (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σ. 116).

Οι παράγοντες τους οποίους αναφέρουν οι συμμετέχουσες στην έρευνα γυναίκες ως καθοριστικούς για τη διαμόρφωση του κακοποιητικού πλαισίου εντός της οικογένειας είναι οι εξής:

- λανθασμένη συμπεριφορά της γυναίκας (12 αναφορές),
- παρουσία κάποιας ασθένειας στους δράστες (11 αναφορές),
- ελλιπής κοινωνική μόρφωση (10 αναφορές),
- έντονο άγχος ή στρες (5 αναφορές),
- συγκρούσεις μεταξύ των συζύγων (2 αναφορές),

μιντιακές εικόνες βίας (1 αναφορά), (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σ. 117).

Αξίζει, τέλος, να σημειωθεί πως σημαντικό μέρος των σχολίων των συνεντευξιαζομένων γυναικών εστιάστηκε σε προτάσεις αναφορικά με τους κατάλληλους τρόπους αντιμετώπισης της ενδοοικογενειακής βίας. Ως προς την άμβλυνση των συζυγικών διενέξεων, ως βασικοί τρόποι αντιμετώπισης αναφέρονται η επικοινωνία (97 αναφορές) και οι αμοιβαίες υποχωρήσεις (12 αναφορές), και πάντως θεωρείται μη αποδεκτή και ανέφικτη η διευθέτηση των προβλημάτων μέσω της βίας. Σε περίπτωση εκδήλωσης βίαιης συμπεριφοράς από το σύζυγο/σύντροφο, ως αναγκαίες αντιδράσεις εκ μέρους των θυμάτων αναφέρονται από τις συνεντευξιαζόμενες οι ακόλουθες: καταγγελία/αναφορά περιστατικού στις αρμόδιες αρχές (69 αναφορές), διακοπή σχέσης ή διαζύγιο (45 αναφορές), ανοχή θυματοποίηση για τη διατήρηση της οικογένειας (43 αναφορές), αναζήτηση βοήθειας από κοινωνικές υπηρεσίες ή υπηρεσίες υγείας (38 αναφορές), γνωστοποίηση θυματοποίησης εκ μέρους θύματος σε υποστηρικτικά δίκτυα (29 αναφορές), εγκατάλειψη οικίας (17 αναφορές), απομάκρυνση δράστη (3 αναφορές). Ως προς τη αντιμετώπιση του φαινομένου σε μακρο-επίπεδο, οι συμμετέχουσες καταδεικνύουν μέσω των αναφορών τους ως πρωτεύουσας σημασίας τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών, η οποία δε θα προωθεί πρότυπα βίαιης συμπεριφοράς (30 αναφορές), η ενίσχυση της ισότητας των δύο φύλων σε κοινωνικό επίπεδο (17 αναφορές), διαμόρφωση προγραμμάτων ενημέρωσης, ανάπτυξη κοινωνικής ευαισθητοποίησης και αμεσότερη εμπλοκή φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου (15 αναφορές), οικονομική ανεξαρτητοποίηση γυναικών (10 αναφορές), ενίσχυση κοινωνικής

πρόνοιας (7 αναφορές), συμβίωση πριν από το γάμο (3 αναφορές), (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σ. 118).

Αναφορικά με τα σχόλια των συνεντευκτριών, αξίζει να σημειωθεί κατ' αρχάς ο χαρακτηρισμός της πορείας συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου από την πλειονότητά τους ως πολύ ικανοποιητική, εφόσον θεωρούσαν πως οι ερωτώμενες ήταν ειλικρινείς στις απαντήσεις τους (187 αναφορές), συνεργάστηκαν άριστα κατά τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου (83 αναφορές) και ανέπτυξαν καλή επαφή με τις συνεντεύκτριες σε διαπροσωπικό επίπεδο (28 αναφορές).

Σύμφωνα με τις συνεντεύκτριες, ελάχιστες ήταν οι περιπτώσεις των ερωτηθεισών γυναικών, οι οποίες δυσχέραναν τη διεξαγωγή της έρευνας, καθώς δε συνεργάστηκε επαρκώς με τη συνεντεύκτρια (2 αναφορές) ή είχαν κακή επαφή με αυτήν (8 αναφορές). Σε τρεις μόνο περιπτώσεις, αναφέρεται πως η γυναίκα δυσκολεύτηκε να απαντήσει στις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου, καθώς δεν γνώριζε το αντικείμενο της έρευνας ή επέδειξε αδιαφορία (8 αναφορές), (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σ. 113).

Αξιοσημείωτη είναι επιπρόσθετα η παρατήρηση των συνεντευκτριών ότι αρκετές από τις γυναίκες που ήταν θύματα ενδοοικογενειακής βίας παρουσίαζαν έντονο φόβο και ανησυχία, συναισθήματα που πολύ συχνά παρουσιάζονται στις κακοποιημένες γυναίκες (37 αναφορές). Σε κάποιες περιπτώσεις, οι συνεντεύκτριες έδωσαν στις γυναίκες που ανέφεραν ότι αντιμετώπιζαν βία στην οικογένεια ή τη σχέση τους, ειδικό έντυπο με πληροφορίες για την κακοποίηση και την παροχή υπηρεσιών που είχε εξεδώσει το γραφείο Ισότητας του Δήμου Αθηναίων και της Phillip Morris με την επιστημονική επιμέλεια του Κ.Ε.Θ.Ι. (15 αναφορές), (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σ. 114).

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η εμπειρική διερεύνηση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας σε παγκόσμιο επίπεδο σήμερα καταδεικνύει πως αποτελεί ένα φαινόμενο διαχρονικό και διαπολιτισμικό, το οποίο ωστόσο παρουσιάζει ιδιαιτερότητες στη βάση του εκάστοτε ιστορικού, κοινωνικού, πολιτισμικού πλαισίου ανάπτυξής του, όπως καταδείχθηκε και μέσω της επισκόπησης των διεθνών και ελληνικών ερευνών επί του θέματος.

Ως προς την «αιτιολογία» του φαινομένου, καταδεικνύεται τόσο σε θεωρητικό όσο και σε ερευνητικό επίπεδο, πως δεν υπάρχει η δυνατότητα αιτιοκρατικών προσεγγίσεων, δεδομένου του προαναφερθέντος πολυδιάστατου και δυναμικού του χαρακτήρα. Αυτό που αποτελεί, ωστόσο, κοινό τόπο ως προς τις δυνατότητες ερμηνείας του φαινομένου σε επιστημονικό επίπεδο, είναι το γεγονός πως οι παράγοντες που επιδρούν στη διαμόρφωσή του προέρχονται τόσο από το ατομικό και μεσο- όσο και από το μακρο- επίπεδο ανάλυσης.

Τα προαναφερθέντα καταδεικνύουν πως η αντιμετώπιση του φαινομένου τόσο σε επίπεδο πρόληψης όσο και καταστολής θα πρέπει να είναι πολυσύνθετη, προκειμένου να είναι αποτελεσματική. Δεδομένων παράλληλα των στοιχείων που συνθέτουν τις μετανεωτερικές κοινωνίες, η διατύπωση προτάσεων αντιμετώπισης του φαινομένου προϋποθέτει το σχεδιασμό συγκεκριμένων πολιτικών και δράσεων τόσο σε εθνικό επίπεδο όσο και σε ευρωπαϊκό και διεθνικό επίπεδο. Επιπλέον, επιτάσσει την υιοθέτηση ενός πλαισίου συνεργασίας μεταξύ κυβερνητικών και μη κυβερνητικών οργανώσεων.

Σε μια προσπάθεια ομαδοποίησης των βασικών αρχών, οι οποίες θα πρέπει να διέπουν τη χάραξη πολιτικών στους τομείς της πρόληψης και της αντιμετώπισης της ενδοοικογενειακής βίας, αξίζει να επισημανθούν τα εξής:

- διαπίστωση της πολυπλοκότητας του φαινομένου αναφορικά τόσο με τους παράγοντες που ενοχοποιούνται για την εκδήλωσή του, όσο και με τις επιπτώσεις του σε μικρο και μακρο-επίπεδο ανάλυσης,
- εστίαση και διαχείριση ζητημάτων ισότητας μεταξύ των φύλων σε πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο,

- επικινδυνότητα του φαινομένου που συνδέεται με τη δυναμική, η οποία αναπτύσσεται στις διαπροσωπικές σχέσεις που χαρακτηρίζονται από βίαιες συμπεριφορές,
- διατύπωση ολιστικών ερμηνευτικών προσεγγίσεων,
- ανάπτυξη σχετικών κοινωνικών υπηρεσιών,

ανάπτυξη προγραμμάτων ενημέρωσης, ευαισθητοποίησης, συμβουλευτικής, (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σ. 127).

Πιο συγκεκριμένα, αναφορικά με το ζήτημα της δομής και τους τρόπους λειτουργίας των κοινωνικών υπηρεσιών, στο πλαίσιο της σχετικής βιβλιογραφίας επισημαίνονται οι ακόλουθες προτάσεις:

- κάλυψη μιας σειράς αναγκών των κακοποιημένων γυναικών και των παιδιών τους,
- ανάπτυξη πλαισίου συνεργασίας εμπλεκόμενων υπηρεσιών,
- αξιοποίηση συμπληρωματικότητας δομών,

ανάπτυξη εξειδικευμένων υπηρεσιών τόσο σε εθνικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο (Stark, 2001, σσ. 345-369).

Επιπρόσθετα, για την επαρκέστερη αντιμετώπιση του φαινομένου, κρίνεται σημαίνουσα η στάση των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου τόσο ως προς την καταγραφή όσο και ως προς τη διαχείρισή του. Για την επίτευξη των στόχων αυτών, θεωρείται αναγκαία η συνεχής και επιμελής καταγραφή των περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας από τις αστυνομικές αρχές στις οποίες καταγγέλλονται, καθώς και των επιβληθεισών ποινών στους δράστες από τα δικαστήρια. Τα εν λόγω περιστατικά να καταγράφονται επίσης από τα νοσοκομεία και τις κοινωνικές υπηρεσίες στις οποίες απευθύνονται για περίθαλψη και βοήθεια οι γυναίκες-θύματα.

Παράλληλα, χρειάζεται και η χρήση πρωτοκόλλων από τις αρμόδιες αρχές και τις υπηρεσίες για την ανάδειξη συμπεριφορών που οι ίδιες οι γυναίκες θεωρούν βίαιες, προκειμένου να υπάρξει όσο το δυνατόν αναλυτικότερη περιγραφή της ενδοοικογενειακής βίας και μείωση του σκοτεινού αριθμού. Τέλος, θα πρέπει να καταχωρούνται τα στοιχεία με ένα ενιαίο τρόπο από ειδικά εκπαιδευμένους επαγγελματίες, έτσι ώστε να υπάρχει η δυνατότητα αξιοποίησής τους (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σ. 128).

Τέλος, για την άμβλυνση των κοινωνικών στερεότυπων για τη θέση της γυναίκας και την ισότητα των φύλων και για την ευρύτερη κοινωνική ευαισθητοποίηση επί του θέματος, κρίνεται σημαίνουσα η διαπαιδαγώγηση των νέων ανθρώπων, τα σχετικά μηνύματα που παρέχονται στο πλαίσιο της διαδικασίας κοινωνικοποίησης στην οικογένεια, το εκπαιδευτικό σύστημα, το κοινωνικό περιβάλλον, η προβολή της βίας από τα ΜΜΕ (Ghez, 2001, σσ. 417-438).

Ως προς την επιστημονική αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας, σε θεωρητικό και ερευνητικό επίπεδο, στο πλαίσιο της σχετικής βιβλιογραφίας επισημαίνεται μεταξύ άλλων η ανάγκη διερεύνησης όχι μόνο των σχετικών αντιλήψεων και στάσεων των γυναικών, αλλά και των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, δηλαδή των επαγγελματιών υγείας, των δικαστικών, των αστυνομικών, του επιστημονικού προσωπικού των συμβουλευτικών κέντρων. Παράλληλα, για την διαμόρφωση στατιστικών στοιχείων και τη διευκόλυνση της καταγραφής των περιστατικών της ενδοοικογενειακής βίας προτείνεται η δημιουργία εργαλείου καταγραφής που θα είναι κοινό σε όλες τις υπηρεσίες που ασχολούνται με το θέμα. Τέλος, στο εν λόγω πλαίσιο, κρίνεται ιδιαίτερα χρήσιμη η αξιολόγηση των εκστρατειών ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης για την πρόληψη και αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας, τα αποτελέσματα της οποίας θα αποτελούν τη βάση για το σχεδιασμό πολιτικών αντιμετώπισης (Φαρσεδάκης & Αρτινοπούλου, 2003, σ. 131).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αρτινοπούλου, Β., (2006). *Ενδο-οικογενειακή Κακοποίηση Γυναικών*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Αρτινοπούλου, Β. & Φαρσεδάκης, Ι. (επιστ. υπεύθ.), (2003). *Ενδοοικογενειακή Βία κατά των Γυναικών. Πρώτη Πανελλαδική Επιδημιολογική Έρευνα*. Αθήνα: ΚΕΘΙ.
- Αρτινοπούλου, Β., Μαγγανάς, Α., (1996). *Θυματολογία και Όψεις Θυματοποίησης*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Dobash, R.E. & Dobash, R., (1979). *Violence Against Women*. New York: Free Press.
- Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, αρ.φ. 232, 2006.
- Ζαραφώνιτου, Χρ., (2004). *Εμπειρική Εγκληματολογία*. Β' Έκδοση. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Ζημιανίτης, (2005). *Ποινικός Κώδικας*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Gelles, R.J., (1997). *Intimate Violence in Families*. 3^η έκδ. Newbury Park: Sage Publications.
- Hornung, C.A., Mc Culloch, B.C. & Sugimoto, T., "Status relationships in marriage: Risk factors in spouse abuse", στο *Journal of Marriage and Family*, 43, 3, 1981, σσ. 675-691.
- James, R.K. & Gilliland, B.E., (2001). *Crisis Intervention Strategies*. Wadsworth.
- Jassinski, J.L. & Willims, L.M. (eds.), (1998). *Partner Violence: A Comprehensive Review of twenty years of Research*. Newbury Park: Sage Publications.
- Μηλιώνη, Φ., «Ενδοοικογενειακή Βία: Η γυναίκα θύμα», στο Κουράκης, Ν., (2009). *Έμφυλη Εγκληματικότητα. Ποινική και Εγκληματολογική Προσέγγιση του Φύλου*. 2^η έκδ. Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ. Ν. Σάκκουλας, σσ. 459-530.
- Μουζακίτης, Κ., «Συζυγική βία: Αιτιολογία, επιπτώσεις, παρέμβαση», στο *Κοινωνική Εργασία*, 16, 1989, σσ. 217-227.
- Pagelow, D.M., (1984). *Family Violence*. New York: Praeger Publications.
- Parker, B., McFarlane, J., Soeken, K., Torres, T. & Campbell, D., "Physical and emotional abuse in pregnancy: A comparison of adult and teenage women", στο *Nursing Research*, 42, 1993, σσ.173-177.

Stark, E., “Health Interventions with Battered Women. From Crisis Intervention to Complex Social Prevention”, στο Renzetti, C.M., Edleson, J.L. & Bergen, R.K. (eds.), (2001). *Violence Against Women*. California: Sage Publications.

Tiftt, L.L., (1993). *Battering of Women: The failure of Intervention and the Case of Prevention*. Westview Press.

Τσουραμάνη Χρ., (2003), *Σύγχρονα Κοινωνικά Προβλήματα – Η Ελληνική πραγματικότητα*. Αθήνα: Παπαζήση.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ

<http://www.isotita.gr/>

<http://www.kethi.gr/>

[http://www.ministryofjustice.gr/modules.php?op=modload&name=News&file=article
&sid=699](http://www.ministryofjustice.gr/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=699)

[http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=2030&I
temid=421&lang=](http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=2030&Itemid=421&lang=)

<http://www.unicef.gr/reports/domviol.php>